

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**на тему: ЗАЛЕЖНІСТЬ СЕКСУАЛЬНИХ ВПОДОБАНЬ ВІД
ДОСЯГНУТОГО СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ**

Виконала: студентка IV курсу, групи 6.0539-2
спеціальності 053– Психологія
освітня програма: Психологія
Мельник Марія Русланівна
Керівник: к.філос.н., доцент кафедри педагогіки
та психології освітньої діяльності Іванова Л.С.
Рецензент: д.психол.н., професор кафедри
психології Ткалич М.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти бакалаврський
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Мельник Марія Русланівна

Тема роботи Залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу

керівник роботи Іванова Л.С. к.філос.н., доцент кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності затверджені наказом ЗНУ від «22» 02 2023 року № 341-с

2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки:
  1. Здійснити психологічний аналіз проблеми сексуальності людини.
  2. Проаналізувати сексуальні вподобання особистості як психологічну проблему.
  3. Вивчити концепцію сексуального благополуччя як фактору успішності особистості.
  4. Описати залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.
  5. Перелік графічного матеріалу:
  6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Іванова Л.С., доцент		
Розділ 1	Іванова Л.С., доцент		
Розділ 2	Іванова Л.С., доцент		
Висновки	Іванова Л.С., доцент		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	лютий-березень 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	Квітень-травень 2023 р.	Виконано
5	Написання висновків	травень 2022 р.	Виконано
6	Передзахист	травень 2023 р.	Виконано
7	Нормоконтроль	травень 2023 р.	Виконано

Студент _____ М.Р. Мельник

Керівник роботи _____ Л.С. Іванова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. М. Грединарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 69 сторінок, 33 джерел.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні залежності сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.

Об'єкт дослідження – психологічний аспект сексуальності як фактору досягнутого соціального статусу.

Предмет – психологічні особливості залежності сексуальних вподобань від соціального статусу.

В основу дослідження покладено припущення про те, що формування сексуальних вподобань особистості переважно підпорядковане впливу фактору успішності особистості та досягнутого соціального статусу.

Методи дослідження: теоретичні: (аналіз та систематизація, класифікація та конкретизація літератури, узагальнення та порівняння теоретичних і експериментальних даних, формування висновків).

Наукова новизна дослідження полягає у:

1. Систематизовано та конкретизовано теоретичні підстави вивчення сексуальності як цілісного соціально-психологічного явища.
2. Розроблено теоретичну модель сексуального благополуччя як фактору успішності особистості.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання теоретичних результатів дослідження в освітніх програмах для підготовки психологів, педагогів, соціальних працівників та інших спеціалістів з гуманітарного профілю. Дослідження допоможе в інтерпретації сексуального життя, прогнозу трансформацій у сфері сексуальних відносин.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ, ЗАЛЕЖНІСТЬ, СЕКСУАЛЬНІ ВПОДОБАННЯ, СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС.

SUMMARY

Melnyk M.R. The dependence of sexual preferences on the achieved social status.

Bachelor's qualification work: 69 pages, 33 sources.

The purpose of the work is to theoretically substantiate the dependence of sexual preferences on the achieved social status.

The object of the study is the psychological aspect of sexuality as a factor of achieved social status.

The subject is psychological features of the dependence of sexual preferences on social status.

The research is based on the assumption that the formation of a person's sexual preferences is mainly subject to the influence of the individual's success factor and the achieved social status.

Research methods: theoretical: (analysis and systematization, classification and specification of literature, generalization and comparison of theoretical and experimental data, formation of conclusions).

The scientific novelty of the study consists in:

1. The theoretical foundations of the study of sexuality as an integrated social-psychological phenomenon are systematized and specified.
2. A theoretical model of sexual well-being as a factor of personal success has been developed.

The practical significance of the study is the possibility of using the theoretical results of the study in educational programs for the training of psychologists, teachers, social workers and other specialists in the humanitarian field. The study will help in interpretations of sexual life, the forecast of transformations in the field of sexual relations.

The qualification work contains an introduction, two sections, general conclusions, a list of literary sources (30 sources). The total volume of qualification work is 68 pages. The main content of the work is set out on 58 pages.

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS, DEPENDENCE, SEXUAL LIKES, SOCIAL STATUS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ВПОДОБАНЬ ЯК ФАКТОРУ ДОСЯГНУТОГО СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ.....	10
1.1. Психологічний аналіз проблеми сексуальності людини.....	10
1.2. Сексуальні вподобання особистості як психологічна проблема.....	33
2. РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОНО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ.....	46
2.1. Концепція сексуального благополуччя як фактору успішності особистості.....	46
2.2. Залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.....	54
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сексуальність пронизує практично всі сфери існування людини, що вимагає глибокого розуміння її ролі в реалізації якісного аспекту особистого та суспільного життя індивідуума. Останнім часом спостерігається збільшення інтересу до проблем, пов'язаних із осмисленням феномену сексуальності. У відповідь на запит аудиторії видається багато науково-популярних книг; зі сторінок преси, з екранів телевізорів надходить великий потік відомостей про секс, сексуальні стосунки. Людині складно розібратися в цій різноманітності інформації, не завжди якісної та науково-обґрунтованої.

Теоретична актуальність роботи викликана тим, що розуміння сексуальності як властивості особистості, що виступає сполучною ланкою між тілом, самоідентичності та соціальними нормами, вимагає психологічного та соціально-психологічного аналізу. Сексуальність - це аспект самосвідомості, з одного боку, що відображає фізичний, емоційний, когнітивний і духовний досвід індивіда і, з іншого боку - його уявлення про себе, свою тендерну ідентичність, про свої соціальні, емоційні та сексуальні уподобання. У процесі соціалізації сексуальності в результаті соціокультурних, інституціональних, групових та міжособистісних впливів формується сексуальний сценарій особистості, в якому досвід еротичних фантазій та переживань індивіда співвідноситься із системою психосексуальних установок та орієнтацій, ставленням до питань статі та норм статевої моралі.

При цьому статуси визначають зміст і характер соціальних відносин. Вони виступають в якості структурних елементів соціальної організації суспільства, які забезпечують соціальні зв'язки між суб'єктами суспільних відносин. Суспільство не тільки формує соціальні статуси, а й створює механізми їх відтворення, регулюючи розподіл індивідів по певним соціальним позиціям. Співвідношення різних статусів в соціальній структурі - істотна

характеристика суспільства, його соціальної та політичної організації. Поняття соціального статусу тісно пов'язане з поняттям соціальної ролі, яка є його функцією, динамічною стороною, тобто очікуваним поведінкою індивіда в залежності від його позиції в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сексуальних установок є досить актуальною темою для вивчення у США. Своїми дослідженнями найбільш збагатили вивчення цього питання Г. Айзенк, К. Баур, В. Каган, Г. Келлі, І. Кон, Р. Крукс, В. Райх, З. Фройд, Л. Харріс та ін. Але в Україні питання вивчення сексуальних установок як сучасної молоді так і представників інших вікових груп є недостатньо вивченим. Серед Українських науковців які займаються вивченням психології сексуальності є Ворнік Б. М., Діденко С. В., Говорун Т. В., Гупаловська В. А., Козлова О. С., Федик О. В. та інші.

У роботах західних соціологів (Е.Гідденса, А.Рейс, О.Контула, Е.Хаавіо-Маніла, А.Спіра, Н.Бажо) зафіксовано за останні десятиліття серйозні зрушення у сексуальній моралі та поведінкових настановах молодих людей. Соціологи відзначають різке зменшення поведінкових та мотиваційних відмінностей між чоловіками та жінками у віці сексуального дебюту, числі сексуальних партнерів, прояв сексуальної ініціативи, ставлення до еротики тощо. Для прогнозування динаміки у сфері сексуальних відносин, шлюбних та репродуктивних стратегій сучасної молоді необхідний соціально-психологічний аналіз факторів, що визначають становлення сексуальної індивідуальності, що відбиває практичну значущість роботи.

Дана проблема є досить актуальною, тому що її вивчення потребує більших знань, інформації для того щоб її подолати, що і обумовлює вибір теми кваліфікаційної роботи: «Залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу».

Об'єкт дослідження: психологічний аспект сексуальності як фактору досягнутого соціального статусу.

Предмет дослідження: психологічні особливості залежності сексуальних вподобань від соціального статусу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

1. Здійснити психологічний аналіз проблеми сексуальності людини.
2. Проаналізувати сексуальні вподобання особистості як психологічну проблему.
3. Вивчити концепцію сексуального благополуччя як фактору успішності особистості.
4. Описати залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.

Гіпотеза дослідження: формування сексуальних вподобань особистості переважно підпорядковане впливу фактору успішності особистості та досягнутого соціального статусу.

Методи дослідження. Використано такі теоретичні: аналіз та систематизація, класифікація та конкретизація літератури, узагальнення та порівняння теоретичних і експериментальних даних, формування висновків.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження:

1. Систематизовано та конкретизовано теоретичні підстави вивчення сексуальності як цілісного соціально-психологічного явища.
2. Розроблено теоретичну модель сексуального благополуччя як фактору успішності особистості.

Практичне значення результатів дослідження: практична значущість дослідження полягає у можливості використання теоретичних результатів дослідження в освітніх програмах для підготовки психологів, педагогів, соціальних працівників та інших спеціалістів з гуманітарного профілю. Розроблене у межах дослідження методичне забезпечення можна використовувати вивчення досвіду та інтерпретацій сексуального життя, прогнозу трансформацій у сфері сексуальних відносин. Отримані результати

можуть бути використані у практиці психологічного консультування подружніх пар та сімейної психотерапії.

Структура та обсяг роботи. Структуру кваліфікаційної роботи обумовлює і визначає специфіка обраної теми, її актуальність, поставлена мета та основні завдання дослідження. Кваліфікаційна робота містить вступ, два розділи, загальні висновки, список літературних джерел (33 джерел). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи 68 сторінок. Основний зміст роботи викладений на 58 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКСУАЛЬНИХ ВПОДОБАНЬ ЯК ФАКТОРУ ДОСЯГНУТОГО СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ

1.1. Психологічний аналіз проблеми сексуальності людини

Проблема сексуальності хвилює людей протягом багатьох століть, протягом всієї історії розвитку людства, від часів Камасутри до наших днів. Як зазначає д-р Б. Маньянті, секс – це те, що цікавить майже кожного: якщо не професіонала, то принаймні поціновувача [9].

Весь час люди не тільки захоплювалися сексом, а й розмірковували про нього, намагалися знайти відповіді на питання: що таке секс, що таке гендер, як ставитися до людської сексуальності та інші питання. Провідні науковці та інтелектуали світу вивчали та продовжують вивчати проблеми людської сексуальності та намагаються зрозуміти, як це явище пов'язане з контекстами, в яких формуються та розвиваються їхні наукові погляди.

Великий тлумачний психологічний словник другого тому дає такі визначення [20]. Термін «гендер» у широкому розумінні – це сукупність ознак, які можуть бути використані як розрізнявальні ознаки при розрізненні чоловічої та жіночої статі [22].

Термін «секс» у широкому розумінні визначається як процес розмноження. Також термін «секс» відноситься до органічного та/або фізіологічного задоволення, пов'язаного зі статевою активністю [20].

Поняття «сексуальність» включає в себе всі аспекти будови і поведінки людини, які пов'язані зі статтю. Одні автори визначають це поняття лише стосовно статі, інші використовують це поняття, включаючи людські схильності щодо відносин любові та глибокої прихильності [20].

Сексуальність людини, сексуальне здоров'я, сексуальне благополуччя розуміються сучасними вченими, фахівцями та ін. як важливі життєві потреби, які мають величезне значення протягом усього життя.

Проблема сексуальності людини є складною, багатогранною та міждисциплінарною. У сфері досліджень сексуальності точаться гарячі дебати про те, що є нормальним, природним, біологічним, психологічним, соціальним і політичним у сексуальності, яка відіграє центральну роль у розвитку галузі [21].

Вивчення проблем сексуальності, особливостей її структури, ролі і місця, яке вона займає в особистому житті людини, не залишає байдужими вчених з різних галузей, таких як: філософія, релігієзнавство, культура, соціологія, біологія, медицина, сексологія, психологія, педагогіка, етнографія, правознавство та ін.

Ставлення до проблеми сексуальності завжди було складним і неоднозначним. Наприклад, у Стародавній Греції оспівували і вихваляли красу оголеного людського тіла, і навпаки, в середні віки творіння, в яких згадувалося або зображувалося оголене тіло, різко критикувалися, а їх автори переслідувалися. Сьогодні любов є однією з цінностей людського життя і суспільної культури. Поряд із суспільним успіхом і багатством, до якого прагне людина, любов наповнює сенсом особисте життя людини.

Сучасна філософська наука, яка вивчає людину, стверджує, що немає і не може бути єдиного уявлення про людину, єдиного розуміння її природи та її сутності, тому що людина завжди буде складнішою і вищою від будь-яких спроб її визначити. Таку ж складну сутність і організацію мають поняття «стать», «сексуальність», «любов», що розкривають природу людини.

Дослідженням феномену кохання взагалі та еротичного кохання зокрема займалися філософи (Аристотель, С. Керн, Г. Лейбніц, Платон, Сенека, Л. Фейєрбах, П. М. Фуко, А. Шопенгауер) [7; 19].

Традиційні класичні уявлення про кохання; про надчуттєві істини; про безсмертя душі; про мораль, яка повинна бути внутрішньою сутністю людини,

виникла у філософії в рамках ідеалізму Платона, до якого він заклав тлумачення любові як «ідеальної», «чистої» цілісності – здобуттям добра і вічності, що дозволило подолати межі людської фізіології. Почуття любові філософ пов'язував з пошуком істини, з мистецтвом, з творчим натхненням, з моральним вдосконаленням. Так, за Платоном, сутнісне ядро еротичного кохання включає Красу, Істину, Благо, Творчість [11].

У своїх творах Платон багато пише про тілесне кохання, про те, що в якийсь момент любові-пристрасті необхідно піднятися до високої істини. Філософ формулює важливе для філософії поняття «платонічне кохання», яке з часом зазнало зміни змісту, ставши символом позатілесної любові, позастатевої спрямованості людини до когось без сексуальних інсинуацій. Однак у Платона це щось більше і зовсім інше вказівку. Він наділяє людську любов більш ніж людським змістом, не стільки для того, щоб прославити її, скільки для того, щоб показати потенційну трансформаційну силу людини та її світу. Платон радить, щоб люди, які хочуть прожити своє життя бездоганно, завжди керувалися правилом, що ніяка нагорода, ніяке багатство і взагалі ніщо в світі не навчить людей краще, ніж любов [11].

Через кілька століть тема кохання переходить із філософсько-метафізичного рівня на релігійний. Любов є центральною богословською проблемою Заходу і, перш за все, християнської релігії, де любов є любов до іншого, який є Богом.

Християнство є синтетичною релігією. Вона поєднала в собі іудаїзм у його першому варіанті та античну філософію Платона. Тут об'єднані дві фундаментальні концепції любові, обидві присутні у Платона: з одного боку, любов є трансцендентність (вихід за межі) і любов до Бога як іншого, відповідно любов до образу, найближчого до цього самого Бога, але водночас Часове кохання є принципом симпатії та об'єднання всіх людей і всього.

Християнська любов - це не еротика і сексуальна складова в цій релігії не вітається. Він скоріше має пуританський етичний характер. Християнство є релігією любові в тому сенсі, що воно базується насамперед на Божій

поблажливій любові та Божому жалі до людей. Навпаки, є екстатична любов людини до Бога, особливо до Христа, через яку людина єднається з іншими віруючими, долучається певним чином до Космосу.

Аристотель - спадкоємець Платона, один з найважливіших і цікавих філософів у всій західній історії, розвиває ідею кохання. Але про любов-ерос він пише дуже мало. В основному він використовує термін «філія». Але любофілія має перш за все, як у грецькій мові, так і в Аристотеля, громадянське значення, тому цей термін у Аристотеля зазвичай перекладається як дружба. У трактаті «Політика» філософ пише, що в державі необхідна дружба, повинні бути мережі дружніх зв'язків, які пронизують суспільство. Любов у цьому розумінні – це загальна симпатія, яка пронизує та інтегрує стан завдяки утворенню спільних неформальних зв'язків [14].

Платон говорить про любов до еротичних партнерів, навіть якщо їх багато, Аристотель спочатку говорить про любов до друзів, яких більше, тому можна припустити, що дружба - це публічна версія любові, більш ослаблена версія любові, а не настільки пристрасним, що він ніби колись наближається до платонівського ідеалу інтелектуальної та нематеріальної любові, до якої істина так чи інакше ще має піднятися, і залишається лише вирішити проблему, як перейти від тілесної любові до дружба.

Платон стверджує, що необхідно пройти через чуттєву стадію, а Аристотель перескакує через це і каже, що це не потрібно, це не так важливо; важлива публічна, «чиста» любов, де людину люблять за себе. Аристотель зауважує, що ми заводимо друзів з егоїстичних цілей. Сьогодні, коли ми говоримо про дружбу як соціальний інститут, ми розуміємо, що навіть сьогодні дружба дуже популярна. Без дружби та спілкування суспільство може розвалитися. Тобто люди заводять друзів з єдиною метою отримання певних благ. А Аристотель каже, що все це буде працювати лише за умови щирої й безкорисливої любові-прихильності до людини до неї самої, до людини як такої. Він вважає, що інститут дружби можливий і на ньому ґрунтується людське суспільство і держава [6].

Так, давньогрецькі автори трактують любов як єдину стихію. На відміну від багатьох римських авторів (також пізньоантичних), які все ще закликають ділитися значеннями любові.

Погляди Сенеки, римського автора пізньої античності, схожі з поглядами Арістотеля. Сенека багато пише про дружбу, розповідає, наскільки дружба важлива для нього особисто; навчитися дружити. Він пише, що дружба не має нічого спільного з любов'ю, що це суто духовна практика, духовний зв'язок, і що вона має бути спрямована на особистість друга як такого, як у Арістотеля [27].

Пізніше виникли філософські концепції еротичного кохання, які значною мірою стосуються реабілітації тілесної складової любовного почуття як основи людської чуттєвості.

Г. Лейбніц – німецький філософ, математик, механік, переосмислив і трансформував основні ідеї Платона, Арістотеля та інших філософів, а в своїх роздумах про кохання наголошував на неможливості автономного існування тіла і духу. Вчений стверджує, що людина цілісна, а через тіло проявляється душа. У цих поглядах людина є нескінченно складною системою узгоджених і підпорядкованих компонентів [3].

Визначаючи кохання, закоханість як специфічний і індивідуалізований статевий потяг, німецький філософ А. Шопенгауер підкреслює важливу роль статевого кохання в реальному житті людини, де воно є потужною й активною мотивацією (після кохання до життя) і є кінцевою метою майже всіх людських прагнень. Водночас учений стверджує, що статеве кохання негативно впливає на важливі сторони життя людини: перериває серйозну діяльність, інколи бентежить навіть найвидатніші уми людства, втручається в державні переговори та пошук вчених, породжує інтриги. , робить чесну людину безсовісною. Загалом, на думку автора, це означає, що статеве кохання – це злий демон, який прагне заплутати та спотворити добре організоване життя людини, і всі ці зла спрямовані лише на те, щоб кожна людина знаходила своєму партнеру особливу стать. .

Проте А. Шопенгауер наголошує, що метою статевого кохання є задоволення індивідуального вибору людини, який є важливішим за всі інші цілі людського життя і визначає будівництво та творення наступного покоління. Статеве бажання як суб'єктивна потреба, звернена до конкретного індивіда, зростаюча симпатія двох закоханих, це бажання до життя нової особистості, яку вони можуть і бажають принести у світ, щоб життя продовжувалося в ній з якості обох об'єднані в одній істоті.

Філософські погляди Л. Фейєрбаха є прикладом наукового звернення до людської чуттєвості, що пояснює місце людини в сучасному світі, її зв'язок із соціокультурними процесами. Вчений реабілітував людську чуттєвість і показав, що сучасна філософія, на відміну від античних поглядів, де вважалося, що сутність людини є безтілесною абстракцією, повинна повернутися до людини як до чуттєвої істоти. Згідно з ним, тіло є частиною сутності людини, більше того, тіло у своїй цілісності є саме Я, становить сутність людини. Філософ стверджує, що любов між чоловіком (чоловіком) і дружиною (жінкою) є єдиною можливістю реалізації сутності людини.

Трактування духу і тіла за Л. Фейєрбахом виступає на користь еротичного кохання і наповнює його чуттєвим тілесним змістом, де протистояння «душа — тіло» нагадує «кохання — секс», де домінанта першого усуває другу складову. почуття кохання.

Секс був «культурно мовчазним», не мав власної мови, яка була б визнана суспільством і могла б стати засобом соціальної комунікації. Секс середини 19 століття, за словами С. Керна, був, у порівнянні зі сексом 20 століття, «жахливо серйозним» і «раптово припинився»... «посткоїтальна пауза була вкрай незручною: очі відкриті, світло горить, партнери були змушені дивитися один на одного або в різні боки, починати розмову або продовжувати терпіти ніякове мовчання» [21].

П. М. Фуко – один із найвпливовіших європейських філософів і культурологів другої половини ХХ ст., який створив новий методологічний апарат дослідження основ християнського погляду на проблеми особистості,

гендеру та сексуальності, висвітлив соціальні аспекти сексуальності з позитивних позицій. Вчений у своїй книзі «Використання задоволень» стверджував, що релігія, яка забороняє і замовчує будь-яку інформацію, пов'язану зі сексом і сексуальністю людини, навпаки, досягає того, що сприяє підвищенню важливості феномену сексуальності людини як в його особистому житті, так і в житті існування всього суспільства. На думку автора, характеристика сучасних суспільств полягає не в тому, що вони засуджують секс бути в тіні, а в тому, що вони засуджують людей говорити про секс, робити його таємницею [21].

Біологи досліджують біологічні чинники статі та сексуальності загалом та сексуального досвіду та поведінки людини зокрема (Ч. Дарвін; В. Дубинін; Р. Сапольський; Дж. Пфаус, Л. Тіфер; Д. Толмен) [9; 18].

Еволюційне коріння проблеми статі та сексуальності було досліджено більше століття тому Ч. Дарвіном, який запропонував теорію статевого відбору, яка дала початкове пояснення статевої поведінки. На думку вченого, статевий добір може мати дві форми: 1) конкуренція між особинами однієї статі за перевагу в доступі до особин протилежної статі, 2) особини однієї статі обирають собі партнера іншої статі за кращими ознаками. для продовження роду та подальшого виживання [9].

Еволюційний підхід Дарвіна і сьогодні знаходить противників не тільки серед релігійних людей, які не сприймають ідеї вчених. Понад століття потому вчені-чоловіки різко виступили проти цієї теорії, частково тому, що ідея активного вибору партнера, на їхню думку, передбачала занадто велику владу у самок, які традиційно вважалися пасивними в процесі спаровування. Багато соціологів також не сприймали теорію еволюції, оскільки погляди дослідника на природу людини базувалися на інстинктивній поведінці (на інстинкті продовження роду), яка, на їхню думку, мінімізувала унікальність людини. Протягом багатьох років вважалося, що культура, совість і свобода волі роблять людину могутньою і нескореною перед силами еволюції.

До 70-х років минулого століття теорія статевого відбору не застосовувалася до людини, і до тих пір вчені не могли відповісти на такі питання, як: наскільки ті чи інші сексуальні переваги представників тієї чи іншої статі універсальні; чи існують гендерні відмінності, загальні для всіх культур; чи можуть культурні конвенції переважити переваги, сформовані еволюцією тощо.

На думку відомого сучасного приматолога та нейробіолога Р. Сапольського, можна сказати, що ніщо в біології не має сенсу лише в світлі еволюції, не виключаючи предмета нашого дослідження – сексуальне благополуччя як фактор успіху індивіда в компанії. На думку вченого, сенс еволюції полягає не у виживанні найбільш пристосованих, а в розмноженні, передачі копій генів наступним поколінням, наприклад, поліпшення здоров'я, вдосконалення стратегій і методів уникнення хижаків [13].

Незважаючи на те, що секс пронизує життя людини, фундаментальні питання цього явища залишаються неясними для сучасної науки. Сучасні біологи не знають, як тіло і мозок регулюють сексуальну реакцію; як інтерпретуються сексуальні стимули; чи є різниця між статевим збудженням і бажанням; як сексуальне задоволення пов'язане з бажаннями та уподобаннями; чому люди люблять оргазми; чим відрізняються сексуальні реакції жінок і чоловіків; яка природа сексуальності та сексуальної реакції.

Люди і тварини включають свій досвід статевого збудження і гальмування згідно з теорією вищої нервової діяльності І. Павлова. Контекст і біологія взаємодіють на рівні мозку, щоб змінити поведінку на основі досвіду, навіть дозволяючи тваринам вивчати статі [11]. У свою чергу, досвід взаємодії з навколишнім світом взаємно впливає на нейробіологічні процеси [11].

Подібність у реакціях мозку самців і самок на різні соціальні та сексуальні обставини у тварин спонукала дослідників до думки про взаємодію між соціокультурним і біологічним рівнями аналізу. Ці дослідження призвели до більш складних експериментальних планів у дослідженнях на тваринах і

створили життєво важливі соціальні контексти для вивчення механізмів сексуальної реакції мозку [19].

Дослідження людей почали відображати розуміння контексту не лише як культурної та політичної сутності, але як біологічного фактора, який запускає події, спрямовуючи мозок на (або відволікаючи) сексуальне збудження та бажання. Біологічні механізми, на думку Л. Тіфера, базуються на погляді на сексуальність, який поєднує соціальний, поведінковий, біологічний і молекулярний аналіз різноманітних сексуальних реакцій [18].

Біологічні дослідження показують, що сексуальна поведінка залежить від гормонального фону та психосоціального середовища. З точки зору нейробіологічного підходу В. Дубинін досліджує такі проблеми, як: секс, страх, стрес, сексуальні стосунки, любов, прихильність тощо. На його думку, багато тварин в основному одинаки і їм нелегко, а досить важко підпустити статевого партнера до себе, а для цього їм потрібен відповідний гормональний фон і сенсорні сигнали. На думку вченого, бажано, щоб статеве взаємодія супроводжувалася, а краще передувала, тобто передувала так званій прихильності. В. Дубинін зазначає, що це особливо важливо для вищих тварин, особливо для людини [4].

Прихильність проявляється в різних сферах взаємодії. Психологи визначають прихильність як почуття близькості, засноване на симпатії та відданості. Буддисти відзначають прихильність не так позитивно, як психологи, а як одну з головних причин страждань, які відчуває людина на шляху до нірвани (стан блаженства, звільнення від життєвих турбот і прагнень).

Біологи визначають прихильність як важливий компонент соціальної взаємодії особин одного виду (в парі, сім'ї, групі, стаді), а також відзначають важливість постійного контакту (позитивного підкріплення), підвищення тривожності при контакті. втрачені (з втратою - депресія або інші порушення поведінки та діяльності мозку) [4].

Для нашого дослідження останній факт дуже важливий, оскільки сексуальне благополуччя, а отже тривалі позитивні статеві стосунки,

благотворно впливають на емоційну сферу бізнесменів, а саме підвищують їх стресостійкість, надають здатність спокійно переносити наслідки стресу без негативних наслідків для здоров'я і швидко відновлюватися.

Таким чином, біологічні механізми феномену сексуальності базуються на підході, що поєднує соціальний, поведінковий, біологічний і молекулярний аналізи різних характеристик сексуальних реакцій.

Проблеми людської сексуальності були предметом дослідження багатьох вчених у галузі медицини (Г. Аммон, Г. Вагнер, Г. Васильченко, В. Доморацький, К. Імлінський, І. Левін, С. Лібіх, В. Менделевич, М. Роуч) [4; 18]. Водночас через переважання досліджень сексуальних проблем патологічного характеру увага до проблем сексуального здоров'я тривалий час залишалася досить незначною [11].

Говорячи про сексуальне здоров'я, пан Роуч пише, що нині суспільство правильно оцінило важливість сексуальності і навіть неможливо уявити, що лише з середини минулого століття сексуальність почали вивчати як нормальне біологічне явище. На його думку, стан науки про сексуальність і поведінка дослідників людської сексуальності знайшли самостійні та впевнені кроки [11].

Сексологія, як окрема мультидисциплінарна наука, що використовує методи біології, медицини, психології, соціології, статистики тощо, є досить молодою, оскільки виникла лише в 20 столітті (Г. Келлі; І. Кон; Г. Кочарян; Г. Кристал, У. Мастерс і В. Джонсон, М. Роуч) [18].

Історія сексології знає чотири послідовні «сексуальні революції». Першою «сексуальною революцією» є теорія сексуальності З. Фрейда, в якій він показав статеву природу людини. Вчений стверджує, що тільки з настанням статевої зрілості між чоловічим і жіночим характером встановлюється чітка різниця, контраст, який помітно впливає на весь склад життя людини. Психоаналіз розширив поняття сексуальності та вивів його за рамки біологічних уявлень, показавши, що сексуальність не обмежується міжстатевими взаємодіями і не завжди регулюється функцією продовження

роду. З. Фрейд визначає сексуальність як задоволення, яке не можна звести до задоволення будь-якої фізіологічної потреби [14].

Сексуальність кожної людини унікальна, людина створює власну карту імпульсів, полів потягу та відштовхування, які представляють її несвідоме. Саме ця своєрідність сексуальної поведінки людини стала предметом психоаналізу З. Фрейда.

Друга «сексуальна революція» пов'язана з революційними дослідженнями А. Кінсі. Вчений, відійшовши від релігійно-моралістичних упереджень, уперше провів більш масштабне дослідження індивідуальної специфіки основних статевих проявів людини з урахуванням економічних і соціально-психологічних факторів.

Його популяційні дослідження сексуальної поведінки людини перетворили сексуальні норми з догми морального обов'язку на статистичні норми [20].

Третя «сексуальна революція» є результатом досліджень і практики У. Мастерса і В. Джонсона. Відомі американські фахівці систематизували майже всі аспекти статевого життя людини та представили біологічні, психологічні та культурні особливості сексуальності. Фактичні дані, встановлені А. Кінсі, вчені доповнили фізіологічними фактами, які вдалося отримати завдяки розробленим методам реєстрації сексологічних експериментальних фізіологічних досліджень. Вчені також розробили та впровадили поведінкову терапію сексуальної дисгармонії [10].

Четверта сучасна «сексуальна революція» відбулася в останні десятиліття і характеризується такими характеристиками, як: поділ статевої та репродуктивної функцій; секс і все, що з ним пов'язано, відображаються в публічній сфері (Е. Гідденс, І. Кон) [2].

На думку І. Кона, важливою тенденцією сучасного світу є відокремлення статевої поведінки від репродуктивної. Автор відзначає більш раннє статеве дозрівання і, отже, більш ранній початок статевого життя у підлітків, соціальне та моральне схвалення дошлюбних статевих контактів, зростання інтересу до

еротичної тематики в культурі та повсякденному житті, підвищення соціальної толерантності, визнання сексуального задоволення як одного з факторів міцності стосунків [7].

З одного боку, секс розглядається як особиста та делікатна справа і є переважно біологічним механізмом, з іншого боку, сексуальність широко зображується в публічній сфері, включаючи літературу, кіно, ЗМІ та політику.

На думку Е. Гідденса [2], сексуальність зазнає значних трансформацій, пов'язаних із лібералізацією, індивідуалізацією та соціальним плюралізмом. Вчений виділяє основні характеристики цієї трансформації: підвищення відкритості сексуальної сфери, еволюція «гендерної» моралі, усунення сексуальності від репродуктивної функції, соціальна спрямованість на гендерну рівність, підвищення толерантності до альтернативної сексуальності [2].

Увага вчених і спеціалістів сексологів, психологів, психотерапевтів, дослідників психологічних аспектів людської сексуальності частіше звертається на природу невротичних рис і патологічних аспектів сексуальної взаємодії (Г. Вагнер, Г. Васильченко, В. Доморацький, К. Імелінський, Г. Каплан, Г. Кочарян, В. Кристал, Е. Лауман, І. Левін, С. Лібіх, Дж. Малхолл, Д. Реншоу, В. Франкл) [5].

Психологи В. Кришталь і Б. Гульман розробили першу міждисциплінарну модель сексопатології, що дозволило продовжити системні дослідження в галузі сексології. Вчені ввели поняття людської сексуальності, яке включало чотири аспекти, такі як: соціальний, психологічний, соціально-психологічний та медико-біологічний [7].

Проблеми дисгармонії сексуально-еротичної функції традиційно вивчаються як нездатні подолати психосоматичні розлади, психосексуальні розлади; тривоги і страхи, пов'язані з невпевненістю у взаємній любові; з можливою неспроможністю під час статевої взаємодії, з можливими неприємними відчуттями, з можливою негативною оцінкою статевого партнера тощо.

Екзистенціальні аспекти сексуальних розладів досліджував В. Франкл, який стверджував, що сексуальне бажання виникає за наявності екзистенціальної порожнечі. Вчений стверджує, що причиною сексуальних розладів є гіпертрофоване лібідо. Вчений лікував сексуальні розлади у пацієнтів чоловічої статі, використовуючи психотерапевтичний досвід. Він зазначив, що його пацієнти сприймають статевий акт як виклик, як відповідальне завдання, з яким вони повинні зіткнутися. Іноді вони намагалися надмірно продемонструвати власну чоловічу силу. Пацієнти, які бажають довести, що у них немає фригідності, що вони можуть мати оргазм, часто демонструють домінуючу поведінку [15].

Х. Вагнер і Р. Грін визначили особистісні фактори, що знижують сексуальний потяг, такі як: страх статевого акту, страх відсутності любові партнера, сором'язливість, невпевненість у собі, сором, огида, ревності, ненависть, тривога, страх і нерішучість [24].

Відомий вітчизняний сексолог і психотерапевт Г. Кочарян наводить приклади особливостей формування синдрому тривожного очікування невдачі під час статевої взаємодії у чоловіків. Визначено класифікацію патернів поведінки та описано особливості психічної саморегуляції статевих функцій у пацієнтів із такими розладами [4].

На думку С. Лібіха, який вирішує проблеми жіночої сексопатології (фригідність, вагінізм, німфоманія та ін.) в рамках гендерно-специфічних сексуальних розладів, стверджує, що ці сексуальні розлади у жінок виникають внаслідок фундаментальних відмінностей у функціонуванні їх системи статі, на відміну від чоловіків [13].

Порушення статевого потягу та дисфункціональну регуляцію статевої мотивації вивчав Г. Каплан. Дослідник стверджує, що основні симптоми психосексуальних розладів у людей є результатом деструктивних психічних та емоційних процесів і проявів психологічного захисту особистості [20].

Сучасні зарубіжні вчені досліджують особливості взаємозв'язку сексуальності зі здоров'ям і поведінкою людини: сексуальне здоров'я та рак

(Дж. Малхолл, Л. Інкроччі, І. Гольдштейн, Р. Розен) [20]; сексуальні проблеми у жінок і чоловіків віком від 40 до 80 років: поширеність і кореляти, виявлені в глобальному дослідженні сексуальних стосунків і поведінки (E. Lauman, A. Nicolosi) [23].

Рідкісні праці вчених (Г. Васильченко, К. Імліньський, Ц. Короленко та Н. Дмитрієва, В. Кришталь та С. Григорян, Б. Мартел) присвячені науковим дослідженням у галузі нормальної сексуальності та позитивного підходу до чоловіків. сексуальне здоров'я. Франкл) [15].

Ц. Короленко та Н. Дмитрієва досліджують, як сучасні умови соціальних криз впливають на статеві ознаки чоловіків і жінок. На думку авторів, проблема трансформації ідентифікації (особистісної, соціальної, гендерної, статевої тощо) стає однією з найактуальніших, оскільки соціальні кризи зумовлюють появу особистісних криз» [7].

Досліджуючи особливості статевої норми, В. Кришталь і С. Григорян визначають статеву норму як оптимальне поєднання анатомо-фізіологічних, соціальних, психологічних і соціально-психологічних проявів статевої. Ці компоненти впливають на статеву поведінку людини і забезпечують складну систему статевих взаємодій і стосунків, що призводять до оптимальної статевої адаптації до протилежної статі, сексуальної гармонії [6].

Проблема сексуальності в психології досить складна і багатогранна. Наявність широкого спектру різноманітних підходів і концепцій розуміння сутності феномену людської сексуальності, що відрізняються за теоретичними положеннями, термінологічним апаратом і об'єктом дослідження, свідчить про відсутність достатньої єдності в підходах дослідників до дослідження цієї проблеми.

Згідно з психоаналітичною теорією З. Фрейда, рушійною силою поведінки є своєрідна «психоенергетика» або «психодинаміка» організму. Потреби організму породжують енергію подразнення, яка накопичується і повинна бути «усунена» [6].

Також спираючись на психоаналітичний підхід, Е. Еріксон розглядає проблему розвитку особистості і, згідно З. Фрейду, вважає, що тільки здорова доросла людина здатна задовольнити свої потреби в особистісному розвитку. Вчений розробив концепцію розвитку особистості, згідно з якою розвиток сексуальності триває все життя, проходить низку етапів і залежить від успішного виконання завдань, які стоять перед особистістю на попередньому етапі розвитку [17].

Сучасні дослідники феномену сексуальності (Дж. Бенкрофт, Д. Басс, Д. Даймонд, О. Кернберг, В. Кристал, Б. Мартел, Р. Вілсон) [10] розглядають сексуальність як самостійний феномен і крізь призму здорове та повноцінне життя в сучасному суспільстві.

У контексті універсальної теорії психосексуального розвитку Д. Бенкрофт розглядає структурні компоненти сексуальності: гендерну ідентичність; сексуальна орієнтація; здатність до близьких стосунків подружжя [18].

Психологи В. Кришталь і С. Григорян пропонують розглядати статеву норму з точки зору різних аспектів сексуальності (анатомо-фізіологічного, соціального, психологічного, соціально-психологічного).

Сексуальне здоров'я дослідники визначають як цілісний комплекс цих компонентів сексуальності, які взаємодіють і забезпечують статеву поведінку людини та статеві стосунки, результатом яких є оптимальна статева адаптація та гармонія статевих партнерів відповідно до норм соціальної та особистої моралі [6].

Французький гештальт-терапевт Б. Мартел вважає, що важливою складовою людської сексуальності є здатність переживати близькість, інтимність, у тому сенсі, що «відкритися для інтимності означає прийняти іншого на власній території, не почуваючись захопленим чи поглиненим, а занурюючись у нього». себе в тому, що людина, не втрачаючи власного існування» [9]. Що означає, за її словами, що здатність прийняти іншого на своїй території передбачає внутрішню та автономію. Автор зазначає, що якщо

перший сексуальний досвід виявляється невдалим, це може вплинути на майбутнє сексуальне життя, підірвати впевненість у собі або створити негативний образ сексуальності [18].

Сучасні психологи США Д. Толмен, Л. Даймонд, Дж. Бауермейстер, В. Джордж розробили «Довідник сексуальності та психології», в якому численні автори розкривають сутність поняття «сексуальність» у психологічному аспекті. Цей посібник містить: сучасний огляд поточних емпіричних досліджень сексуальності та синтез теоретичних поглядів, якими керувалися експерти як у дослідницькій, так і в клінічній практиці; перша комплексна спроба зрозуміти та визначити людську сексуальність у всій її складності на багатьох аналітичних рівнях і встановити маркер, який визначає те, що науково відомо в цей історичний момент, і, що більш важливо, те, чого ще належить навчитися психології. У посібнику розглядаються такі питання: біологія статевої реакції; сексуальне бажання і задоволення; статева різноманітність; сексуальність у контексті стосунків; сексуальне благополуччя; тощо [21].

Таким чином, сучасні підходи до вивчення проблеми сексуальності свідчать про те, що сексуальність досліджується як самостійний психологічний феномен і складає багато аспектів життя і є основою для його створення. Сексуальність, як центральний аспект людського існування протягом усього життя, від народження до смерті, включає сексуальні стосунки, гендерну ідентичність і ролі, сексуальну орієнтацію, задоволення, еротику, інтимність і відтворення.

Сексуальність, як центральний аспект людського існування протягом усього життя, від народження до смерті, включає сексуальні стосунки, гендерну ідентичність і ролі, сексуальну орієнтацію, задоволення, еротику, інтимність і відтворення.

Гендерну проблематику досліджували Д. Басс; Д. Бусс, Т. Говорун, І. Ігнатенко, Є. Ільїн, О. Кочарян, З. Лев-Старович, Р. Столлер; Р.Вілсон [10; 18; 20]. Наприкінці 1970-х – на початку 1980-х років стався прорив в еволюційній психології, коли представники еволюційної психології (Д. Басс, Д. Сімонс, Р.

Вілсон) [10; 14] першими застосували теорію еволюції до сексуальності людини.

Д. Сімонс вивчає сексуальні емоції чоловіків і жінок, виходячи зі специфічних психологічних механізмів вибору статевих партнерів у чоловіків, і робить висновки про вроджені психологічні відмінності між ними. За словами вченого, в ході еволюції чоловіки і жінки виробили різні характеристики у виборі сексуального партнера: чоловіки шукають в жінці якості, які сигналізують про її репродуктивні цінності, а жінки шукають якості, які свідчать про здатність чоловіка надавати ресурси та захист. жінці та її дітям [10]. Р. Вілсон пише, що Д. Саймонс привніс критичне мислення до вивчення еволюційної основи статевих відмінностей [10].

Д. Басс має на меті сформулювати загальну теорію статевої поведінки людини на основі даних сучасної науки. Дослідник і його колеги провели більше сотні масштабних досліджень в області сексуальних уподобань людини, в яких взяли участь тисячі людей, які представляють основні расові, релігійні та етнічні групи з 37 культур, шести континентів і п'яти островів. У цих дослідженнях вчені висунули низку гіпотез про психологічні механізми, які базуються на принципах еволюції, що дозволило їм пояснити як виняткову гнучкість людської поведінки, так і активні стратегії пошуку партнерів, особливості чоловіків і жінок. У результаті досліджень вчені прийшли до таких висновків: з точки зору еволюції чоловік і жінка однакові в більшості сфер життя. Різниця існує лише в окремих сферах (вибір, потяг, утримання та зміна партнера; сексуальний конфлікт; сексуальна орієнтація), де протягом еволюційної історії їм доводилося вирішувати різні адаптаційні завдання. Наприклад, вони мають різні переваги щодо сексуальних стратегій, але вроджена здатність реалізовувати будь-яку з цих стратегій у чоловіків і жінок однакова [10].

Сучасний польський психіатр, психотерапевт, сексолог З. Лев-Старович, вивчаючи особливості статі партнера: описує процес виникнення еротичної близькості між чоловіком і жінкою; підказує, як можна покращити культуру

статевого життя. На думку автора, партнери очікують один від одного не тільки культури статевого життя, але й уміння правильно будувати стосунки, враховувати особливості протилежної статі. Вчений пропонує подолати однобічний підхід до сексу та розглядати його в широкому спектрі біології, психології та культури [2].

Вивчаючи психологічні особливості чоловіків і жінок, Е. Ільїн [6] описує їх гендерні відмінності в емоційній, мотиваційній, когнітивній та особистісній сферах. Наприклад, автор виявив, що за рівнем емоційної збудливості жінки перевершують чоловіків у всіх вікових групах. Підсумовуючи дослідження сприйняття гумору як інтелектуальної та емоційної характеристики, він зазначає, що чоловіки отримують більше задоволення від жартів та анекдотів на агресивну та сексуальну тематику, а жінки – від «дурного» гумору», нетрендового [6].

Науковці, які досліджували гендерну проблематику, виділили низку гендерних характеристик і стереотипів поведінки, які впливають на соціалізацію та самореалізацію особистості (С. Бем; Е. Ільїн; О. Кернберг; Р. Столлер) [13; 26].

Важливий внесок у психоаналітичну теорію зробив американський професор психіатрії Р. Столлер. Ввів у психологію поняття «гендер», досліджував питання гендерної ідентичності. Вчений стверджував, що ядерна статева (гендерна) ідентичність — це почуття приналежності до людини, до якої вони зараховують себе — до чоловічого чи жіночого роду, оскільки гендерна ідентичність визначається не біологічною природою, а між іншим.

О. Кернберг - творець сучасної психоаналітичної теорії особистості, досліджуючи любовні стосунки з точки зору норми і патології, вважає, що домінуючий вибір статевого об'єкта - гетеросексуального чи гомосексуального - може характеризуватися широким діапазоном сексуальних взаємодій з даним об'єктом тяжіння або обмеження певною частиною людського тіла, а не людиною і неживим об'єктом [6].

У контексті нашого дослідження значний інтерес становлять дані, наведені Є. Ільїним, а саме: секс у житті чоловіків займає більше місця, ніж у житті жінок; чоловіки частіше виступають ініціаторами статевої близькості, ніж жінки; сучасні дані показують, що оргазм майже не залежить від романтичної стимуляції; регулярне статеве життя продовжує життя тільки чоловікам, негативно позначається на тривалості життя жінок [6].

Проблеми сексуальності та кохання були предметом дослідження багатьох учених (Д. Басс, Е. Берн, О. Кернберг, А. Комфорт, Б. Мартел, Р. Мей, В. Франкл, Е. Фромм, Ч. Hazan & P. Shaver) [10; 14; 26].

Романтичне кохання, концептуалізоване дослідниками К. Хазаном і П. Шейвером як процес прив'язаності, визначається як біосоціальний процес, за допомогою якого між дорослими закоханими формуються узи любові, так само як ніжні узи формуються в більш ранньому віці між немовлятами та їхніми батьки. Автори перевели пояснення розвитку уподобань у дитинстві на терміни, відповідні дорослому романтичному коханню.

Переклад авторів зосереджений на трьох основних стилях прив'язаності в дитинстві (безпечний, унікальний і тривожний/амбівалентний) і уявлення про те, що стиль стосунків частково визначається ментальними моделями соціальних стосунків. Стилi прихильності частково визначаються стосунками дітей з батьками. Дослідження показали, що: відносна поширеність трьох стилів прихильності приблизно однакова в дорослому віці та в дитинстві; три типи дорослих передбачувано відрізняються тим, як вони переживають романтичне кохання; стилі прикріплення однакові [19].

З точки зору еволюційної психології Д. Басс висловлює думку, що потреба в любові, щирості та доброзичливості є бажанням забезпечити інвестиції партнера, які за цінністю можна порівняти з інвестиціями жінки. Вчений стверджує, що, вимагаючи любові та доброзичливості від партнера, жінка вирішує важливе адаптаційне завдання – отримання від чоловіка ресурсів, які сприяють виживанню та продовженню роду [10].

Предметом дослідження проблеми сексу і кохання, яку вивчає А. Комфорт, є статеве задоволення. Вчений висловлює думку, що статеве кохання є найвищим людським досвідом, водночас воно повинно бути й певною мірою ризикованим. Оскільки кохання може подарувати людині як найкращі, так і найгірші часи, у цьому плані, на думку дослідника, воно подібне до альпінізму – надто боязкі люди ухиляються від нього, обережні й сильні приймають винагороду, але розуміють різницю між ризик і впертість [19].

Представники сучасного психоаналітичного підходу визнають енергію лібідо двигуном сексуальності та любові, яку люди, вкладаючи у свої сексуальні стосунки, не витрачають, а водночас наповнюють і збагачують (Е. Берн, О. Кернберг, Е. Фромм) [14].

Німецький, а потім американський психолог Е. Фромм, який створив гуманістичний психоаналіз, пропонує розглядати феномен кохання не як стосунки, а як стосунки, спрямованість особистості, яка визначає відносини людини у світі в цілому, а не з одним об'єктом любові. Він вважав, що любов до однієї людини і байдужість до всіх інших людей - це не любов, а симбіотична прихильність або розширений егоїзм. На думку автора, еротичне кохання — це прагнення до повного злиття, єднання лише з однією людиною, і за своєю природою воно є винятковим, а не загальним; вона любить все людство, все життя іншого [14].

Е. Берн — американський психолог і психіатр, автор транзактного аналізу та сценарного аналізу, досліджуючи проблему сексу в людському коханні, стверджує, що секс необхідний у людському житті й коханні, оскільки секс — це насолода, радість і екстаз; матриця для всіх видів людських взаємодій і стосунків: обіймів і сварок, спокус і втечі, згоди і хитрості. На думку вченого, секс сприяє щастю і активності, замінює всі види наркотиків і зцілює багатьох людей; з'єднує людей узами пристрасті, вдячності та любові; секс також сприяє народженню дітей [14].

Сучасний психоаналітик, доктор медицини, професор психіатрії О. Кернберг у своєму інтерв'ю каже, що він знає про кохання більше, ніж З. Фрейд, тому що з наукової точки зору ми знаємо про кохання набагато більше. оскільки, наприклад, З. Фрейд вважав, що коли люди вкладають лібідо в романтичні стосунки, вони вичерпують його резерви, це не так, тому що лібідо - це не масло, щоб його резерви могли бути вичерпані. На думку О. Кернберга, коли люди вкладають енергію лібідо у свої сексуальні стосунки, вони тим самим наповнюються і збагачуються [6].

Досліджуючи проблему сексуальності та кохання, О. Кернберг визначає зріле статеve кохання як складну емоційну реакцію, яка включає: статеve збудження та статевий потяг до іншої людини; ніжність, що свідчить про перевагу любові над агресією і терпимість до нормальної амбівалентності, яка характеризує всі стосунки між людьми; ідентифікація (тілесна, емпатійна) з партнером; зріла ідеалізація та відповідальність у міжособистісних стосунках з партнером; сексуальна пристрасть і в об'єктних відносинах пари [6].

Екзистенціальні уявлення про зрілу сексуальність і кохання знайшли відображення в наукових працях вчених (Б. Мартел, Р. Мей, В. Франкл) [15].

В. Франкл - австрійський психіатр, психолог, колишній в'язень нацистського концтабору, згадує, що в одному зі своїх листів З. Фрейд висловлював думку, що як тільки людина починає замислюватися про сенс життя і його призначення, вона вже хворий, бо ні є об'єктивною реальністю; все це свідчить лише про те, що у людини накопичилося багато лібідо. В. Франкл не погоджується з цією думкою З. Фрейда, оскільки вважає, що відмінною рисою людини є не тільки здатність розмірковувати над сенсом життя, але й здатність сумніватися в тому, що життя має сенс. В. Франкл зазначає, що за часів З. Фрейда причиною всіх проблем вважалася сексуальна незадоволеність, а зараз людей турбує інша проблема – розчарування в житті. Вчений пише, що його пацієнти в основному скаржаться на екзистенціальну порожнечу – відчуття внутрішньої порожнечі, яке походить від відчуття абсолютної безглуздості життя. На думку вченого, той, хто вступає в статевий

акт лише для задоволення, виграє переважно від того, що його сексуальні контакти перетворюються на людські стосунки, піднімуться на людський рівень. Дослідник вважав, що людська сексуальність є втіленням любові та закоханості, що тільки в цьому випадку сексуальні стосунки можуть принести людині щастя. Його дослідження показали, що найпотужнішим афродизіаком і підсилювачем оргазму є романтичні почуття [15].

З точки зору терапевтичного гештальт-підходу Б. Мартел розглядає сексуальність як важливу екзистенційну проблему серед проблем: кінця життя, самотності, відповідальності та пошуку сенсу. Дослідниця ставить сексуальність у центр усіх екзистенційних проблем, адже любов може згаснути, її недостатньо повністю заповнити самотність, і жодні стосунки ніколи не бувають ідеальними. Розуміння цього, на думку автора, може сприяти пробудженню в людях цієї потужної енергії, породженої бажанням, коханням і сексуальністю [8].

Р. Мей – американський психолог і психотерапевт, теоретик екзистенціальної психології, досліджує такі питання, як: добро і зло, любов і насильство, відповідальність і доля, почуття провини і тривоги, свобода, творчість. Вчений, досліджуючи проблему сексуальності та кохання, наголошує на важливості турботи як необхідної умови розвитку зрілого кохання. Турбота, за його словами, — це стан, складовими якого є визнання іншими як людини як самого себе; самоотождотчення з чужим болем чи радістю; почуття провини, жалю, усвідомлення того, що кожен залежить від дотримання загальнолюдських принципів життя [7].

Таким чином, психологічний аналіз проблеми людської сексуальності показав, що концептуальні підходи та дослідження проблеми людської сексуальності досить різняться в теоретичних положеннях авторів щодо сутності особливостей сексуальної сфери особистості.

У загально-психологічному контексті феномен сексуальності є складним, багатоаспектним, міждисциплінарним утворенням, унікальним для кожної людини, що проявляється не тільки в міжстатевій взаємодії та спрямоване не

лише на виконання функції продовження роду, але сексуальність людини визначається як задоволення фізіологічних, соціально-психологічних і соціально-психологічних потреб людини.

Гендерні відмінності в емоційній, мотиваційній, когнітивній та особистісній сферах проявляються таким чином, що за рівнем емоційної збудливості жінки перевершують чоловіків у всіх вікових групах; чоловіки частіше виступають ініціаторами статевої близькості, ніж жінки; сучасні дані показують, що оргазм майже не залежить від романтичної стимуляції; регулярне статеве життя продовжує життя тільки чоловікам, негативно позначається на тривалості життя жінок.

Романтичне кохання концептуалізується як процес прихильності та визначається як біосоціальний процес, за допомогою якого дорослі закохані формують любовні узи, що характеризуються стосунками прихильності. Статеве кохання як складна емоційна реакція включає: статеве збудження та статевий потяг до іншої людини; ніжність, що свідчить про перевагу любові над агресією і терпимість до нормальної амбівалентності, яка характеризує всі стосунки між людьми; ідентифікація (тілесна, емпатійна) з партнером; зріла ідеалізація та відповідальність у міжособистісних стосунках з партнером; сексуальна пристрасть і в об'єктних відносинах пари.

Поняття «сексуальність» включає в себе всі аспекти будови і поведінки людини, пов'язані зі сексом, відносинами любові і глибокої прихильності.

1.2. Сексуальні вподобання особистості як психологічна проблема

Сексуальність, сексуальне бажання та задоволення, сексуальна задоволеність, сексуальне здоров'я вивчали дослідники, фокусуючись на проблемах, таких як; сексуальність с позицій психоаналізу (З. Фрейд); основи сексології (У. Мастерс, В. Джонсон); міфи про секс, про сексіндустрію (Б. Маньянті); сексуальність з позицій гештальт-підходу (Б. Мартель); сексуальне бажання та сексуальне задоволення (L. Brotto, K. Smith); сексуальність

протягом життя з точки зору сексуального здоров'я (D. Hensel & J. Fortenberry) [19].

Задоволеність сексуальними відносинами для дорослої людини давно визнана не тільки значущим фактором переживання особистісного благополуччя, а й важливим показником якості життя, успішності в професійній діяльності і суб'єктивного переживання щастя.

До близьких понять поняттю «сексуальне благополуччя» можна віднести поняття «сексуальне здоров'я». Сексуальність і здоров'я дуже пов'язані між собою поняття. Сексуальність – це первинний і важливий аспект людського буття, який перетинається з багатьма аспектами людського досвіду, особливо зі здоров'ям людини. Сексуальне функціонування і сексуальне здоров'я необхідні як для якості людського життя, так і для продовження існування людського виду.

Сексуальне здоров'я має фундаментальне значення для загального стану здоров'я та благополуччя людей. Всесвітня організація охорони здоров'я стверджує, що сексуальне здоров'я вимагає позитивного та шанобливого підходу до сексуальності та сексуальних стосунків, а також можливості мати приємні та безпечні сексуальні переживання без примусу, дискримінації та насильства [21].

3. Фрейд пропонує енергетичну модель психіки, де здоровий розвиток особистості базується на ефективному перерозподілі енергії сексуального потягу на конструктивні життєві цілі (творчість і близькість з іншими людьми). Вчений визначив психічне здоров'я як здатність до любові і до роботи; як здатність узгодити принцип задоволення з принципом реальності в житті людини [16].

Сучасна дослідниця, доктор медичних наук з Великобританії Б. Маньянті стверджує, що хоча сучасні широкомасштабні статистичні дослідження демонструють зниження частоти сексуальних відносин і оргазму протягом останніх десятиліть, клінічні дані взаємовідносин пар показують значний вплив характеру їх відносин на частоту і якість сексуального життя. Сексуальний

досвід є центральним аспектом відносин любові і при оптимальних умовах інтенсивність сексуального задоволення має тенденцію до оновлення, пов'язану не з гімнастикою, а з інтуїтивною здібністю сексуальних партнерів вгадувати потреби один одного, що змінюються і проявляються в несвідомих і свідомих фантазіях і їх впливі на сексуальні відносини партнерів [9].

D. Hensel і J. Fortenberry, досліджують сексуальне здоров'я як організуючу парадигму проблеми сексуальності протягом усього життя людини. Сексуальне здоров'я в широкому сенсі відноситься до функцій сексу і сексуальності на всіх етапах життя, при цьому автори роблять акцент на сексуальності як фундаментальній частині ідентичності і ключовому елементі здоров'я і благополуччя людини. Відрізняючи сексуальне здоров'я від сексуальності, вони мають на увазі те, як культурні, соціальні, психологічні та біологічні складові сексуальності вписуються в індивідуальну тілесність і виражаються протягом усього життя людини.

Зокрема, дослідники підкреслюють розвиток двох основних аспектів сексуального здоров'я протягом всього життя: партнерство і сексуальну поведінку [18].

Що стосується проблеми нормальної сексуальності, то питання про сексуальну норму дуже складне і вирішувалося на різних етапах дослідження феномену сексуальності людини по-різному тому, що те, що називають «нормальним» в одному контексті, перестає бути таким в іншому контексті.

Сексуальному здоров'ю в розумінні норми та дослідженням позитивного підходу до сексуального здоров'я присвячені праці вчених таких, як (Ц. Короленко, С. Лібіх, Е. Фромм) [7].

Статеве здоров'я як фактор розвитку особистості досліджує С. Лібіх, який зазначає, що «сексуальне здоров'я позитивно збагачує особистість» [13]. Статеві здорова людина має значущі та змістовні комунікативні стосунки, якість яких визначається співвідношенням егоїстичної та альтруїстичної складових. Здійснюючи альтруїстичну діяльність і доставляючи задоволення іншій людині, людина задовольняє себе, підвищує свою самооцінку, отримує

радість від альтруїстичної взаємодії і тим самим задовольняє свою егоїстичну потребу [13].

Дослідники У. Мастерс і В. Джонсон пропонують наступні п'ять стадій статевого циклу: збудження, плато, оргазм, дозвіл, рефрактерний період [10]. Важливими етапами, за допомогою яких Б. Мартель завершує наведену вище структуру статевого циклу, є наступні:

- перша стадія - «сексуальний інтерес», який характеризується тим, що до прояву бажання людина може цікавитися сексуальністю в навколишньому світі, тим, що про це пишуть і говорять дещо, а може і ні - є люди, які не мають сексуального інтересу;

- друга стадія «статевого потягу» — це усвідомлення свого потягу до іншої знайомої чи уявної людини. Статеве бажання поєднує в собі потяг (результат дії гормонів або зовнішніх подразників) і збудження думок і фантазій. Людина вирішує продовжувати залишатися в цій фазі, уповільнити її або перервати.

- етап «психічного лікування», більшість сексологів забувають про цей етап. Це час, коли людина засвоює свій досвід, робить з нього висновки або приймає рішення на майбутнє. Ця стадія відбувається в кінці циклу, але може тривати протягом усього статевого процесу [9].

До критеріїв сексуального здоров'я Б. Мартель, з точки зору гештальт-підходу, відносить психологічну гнучкість: тобто гнучкість, яка не є жорсткістю, яка не зупиняється на чомусь одному, навіть якщо вона вже застаріла, а здатність переходити до чогось нового, що в майбутньому вимагає зробити вибір, але це не безладний перехід від одного до іншого, як би надмірна гнучкість, яка є ознакою обмеження, а здатність вибирати - ці два поняття також включені дослідником у визначення статевого здоров'я [8].

Ніжність, інтимність і агресія і їх плавний перехід від одного до іншого є основними складовими сексуальних відносин. Уміння дарувати і отримувати ніжність у вигляді слів, жестів і уваги - фундаментальна якість. Здатність відчувати близькість включає афективні, тілесні, інтелектуальні та духовні

аспекти. Здатність прийняти іншого на свою територію передбачає внутрішню впевненість і автономію. Багато людей, не розуміючи зв'язку між сексуальністю та агресією, просто забувають про це. Однак і чоловікам, і жінкам потрібна здорова агресивність, щоб висловити свої бажання, свої потреби та зустрітися з іншою людиною.

Сексуальність – це сфера, де багато людей сумніваються у своїй нормальності. Тривога з приводу недосконалості часто ховається за запитаннями про власну нормальність. Дотримання статистичної норми може на час заспокоїти тривогу, але не вирішить неминучої проблеми суб'єктивного переживання нашої недосконалості. Сексуальність і недосконалість є значною мірою соціальною проблемою, оскільки більш соціальна конструктивістська перспектива бачить потребу людей визначати «високе» та «низьке» сексуальне бажання як побічний продукт медіа, культури та інтересів [18].

Сексуальне благополуччя вивчалось багатьма вченими, а також наступними питаннями: сексуальне задоволення та сексуальне саморозкриття в романтичних стосунках (E. Byers & S. Demmons) [18]; сексуальне благополуччя, щастя, жіноче задоволення (R. Rosen & G. Bachmann) [21]; роль індивідуальних та міжособистісних факторів у сексуальному задоволенні; внутрішні зміни сексуального задоволення в організмі людини з часом (E. Byers & U. Rehman) [18]; задоволеність сексуальним життям: зв'язок між сексуальним благополуччям і задоволеністю життям; статеве благополуччя як фактор суб'єктивного благополуччя; психологічні особливості сексуальності чоловіків і жінок з різним рівнем суб'єктивного благополуччя (В. Гупаловська) [3]; статеве благополуччя чоловіків і жінок у стабільних подружніх парах (О. Чалова) [15].

Що стосується сексуального задоволення, глобальне дослідження (E. Byers & S. Demmons) [18] показало, що більшість людей у романтичних стосунках повідомляють про високий рівень сексуального задоволення.

Згідно з результатами широкомасштабного опитування, проведеного (R. Rosen & G. Bachmann), є докази зв'язку між сексуальною активністю та задоволенням, з одного боку, та аспектами емоційного благополуччя партнера,

задоволення та загальна якість життя з іншого. Хоча природа випадкових стосунків неясна, жінки з більш активним і задоволеним сексом повідомляють про незмінно вищі оцінки емоційного задоволення та задоволеності стосунками.

Це покращене відчуття благополуччя потенційно сприяє покращенню суб'єктивного здоров'я та іншим позитивним результатам [21]. Дослідження задоволеності сексуальним життям у сексуально активних жінок [21] виявило, що висока задоволеність стосунками та низька тривожність прихильності слугували захисними факторами, пом'якшуючи ступінь, до якої незадовільний сексуальний досвід був пов'язаний із зниженням задоволеності життям. Ці результати розширюють попередні висновки, підтверджуючи тісний зв'язок між сексуальним благополуччям і загальною задоволеністю життям протягом усього життя. Міцність цього зв'язку пом'якшується низкою внутрішніх і міжособистісних факторів [21].

Серед значущих праць у рамках дослідження феномену статевого благополуччя можна назвати праці таких вчених як: В. Гупаловська та Н. Лень, які встановили, що статеve благополуччя жінки є більш тісно корелює із задоволеністю сімейним життям і шлюбом [5]; з робіт О. Чалова, статеve благополуччя жінки підтримує самооцінку, завдяки цьому жінка відчуває сексуальне благополуччя як важливий фактор задоволеності шлюбом для чоловіків і жінок у стабільних подружніх парах [15].

Психологічні особливості сексуальності чоловіків і жінок з різним рівнем суб'єктивного благополуччя досліджують вітчизняні науковці В. Гупаловська, О. Володимирець та Н. Лень і виявляють, що суб'єктивне благополуччя жінок пов'язане зі стосунками в родині, зокрема, задоволеністю сімейним життям, виконання сімейних рольових очікувань, можливість бути лідером у родині; певні характеристики їхньої сексуальності, зокрема: сексуальне задоволення, усвідомленість, сором'язливість [15].

Щодо ролі сексуальних стосунків і статі в суспільстві, то В. Гупаловська та О. Володимирець вважають, що сучасні процеси гендерної соціалізації

змінюються в бік реалізації певного викривлення розвитку особистості (заохочуються особистісні аспекти, які відповідають гендерним стереотипам), аспекти, що не відповідають гендерним стереотипам – забороняються та затримуються у розвитку [4].

Сьогодні, як і в минулому, сексуальна активність має важливе соціально-психологічне значення для чоловіків. В. Гупаловська та О. Володимирець емпірично виявили такі цікаві факти: через інструментальність та змагальний спосіб життя багато чоловіків не довіряють власному досвіду та потребують об'єктивного підтвердження їх сексуальної ефективності; чоловіки з високим рівнем маскулінності більше зосереджуються на фізичній (фізіологічній) складовій сексуальності; чоловіки з високим рівнем жіночності, сором'язливі в сексуальних стосунках, але спрагли до душі; чоловіки з демонстративною схильністю легко ставляться до сексу, їх не турбують проблеми невинності [4].

О. Чалова досліджує психологічні умови сексуального благополуччя чоловіків і жінок у стабільних подружніх парах і виявляє психологічні чинники (конгруентність між очікуваннями та реальним сексуальним життям, а також ставлення до сексу), які пов'язані з досвідом сексуального задоволення відносин між чоловіком і жінкою в стабільних подружніх парах. Дослідник емпірично виявив низку цікавих фактів, які часом навіть суперечать існуючим уявленням про чоловічу та жіночу сексуальність, зокрема, більшу вираженість ставлення до агресивного сексу у жінок, ніж у чоловіків; ставлення чоловіків до цнотливості у стосунках; зв'язок між вираженістю «мачо» нахилів і рівнем фінансового та побутового добробуту тощо. Ключовим моментом його дослідження є встановлення того факту, що виділені складові сексуального благополуччя (психологічні, соціокультурні, фізіологічні) виявляють низку стійких взаємозв'язків, які вказують на комплексну природу досліджуваного феномену та його можливі універсальність для чоловіків і жінок [15].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що сексуальне благополуччя як психологічна проблема пов'язане з такими явищами: суб'єктивна якість життя, щастя та оптимізм, психологічне благополуччя,

суб'єктивне благополуччя, сексуальне здоров'я, задоволеність. з власним сексуальним життям і задоволеністю сексом.

Людина, яка приймає свою сексуальність як невід'ємну та важливу частину життя, яка виражає свої потреби та бажання та здатна встановлювати сексуальні стосунки, які їх задовольняють, зосереджується на збереженні та зміцненні сексуального здоров'я, яке, у свою чергу, є важливою психічною складовою загальний стан здоров'я та самопочуття.

Поняття «сексуальне благополуччя» можна визначити як психологічний стан людини, який характеризується наявністю у людини особистого сексуального задоволення від власного сексуального життя та задоволення від сексуальних стосунків зі статевим партнером, ступенем досягнення статевої функції, що суттєво сприятливо впливає на якість життя, успішність діяльності, при об'єктивному переживанні щастя надихає саму людину та оточуючих її людей.

Творчість, як показали А. Хогатс і Р. Мордехар, часто пов'язана зі статевою сферою особистості [11]. Зв'язок між творчістю і сексом проявляється, по-перше, в тому, що творча людина прагне збуджувати і дивувати людей, і що тема сексу необхідна для привернення до себе уваги; друге, творчі люди вірять, що вони повинні мати можливість думати та говорити на будь-які теми (навіть на заборонені) без сорому чи збентеження, тому вони кидають виклик усталеним думкам щодо цих заборонених тем. По-третє, творчі люди хочуть більше задоволення від життя в цілому, тому вони також хочуть отримувати більше задоволення від сексу, ніж інші люди. Творча людина творить, створює щось нове, що дозволяє їй реалізувати свої мрії та фантазії та здійснити бажання змінити певну частину світу. У бізнесі та творчості бізнесмен мобільний: дивиться на світ з різних сторін, знаходить нові креативні рішення поставлених перед ним завдань, шукає нові економічні можливості для розвитку власної справи.

Дослідженням різних аспектів проблем успішності, ролі та місця, які вони займають в особистому та професійному житті людини, займалися вчені,

як-от: вплив успіху та неуспіху на функціональний стан та виконання діяльності (М. Батурич); професійний успіх (Ю. Хаммер), професійний успіх (Ж. Вірна); мотивація соціальних досягнень, мотивація досягнення як детермінанта професійного самовизначення (М. Кубишкіна); чинники успіху, успіх: оптимізм (О. Боднар, Д. Канеман; К. Муздибаєв), відповідальність (Л. Дементій, Н. Лейфрід), успішна комунікативна особистість (Ж. Максименко) [20].

Сучасне життя постійно ставить перед людиною нові виклики, наприклад, виклик бути успішною людиною. Сьогоднішні виклики насправді не нові. Стосовно ключових питань нашого дослідження, протягом всієї історії людства питання статі та успіху були актуальними і залишаються актуальними сьогодні. Можна навести стародавні й досі актуальні чинники успіху, запропоновані три тисячі років тому мудрим Соломоном, - старанність і самодисципліна.

Соломон сказав, що пануватиме рука обережного. А. Ейнштейн - видатний німецький фізик-теоретик, творець теорії відносності, пропонує свою формулу успіху, таку як: якщо А - успіх, то формула $A = X + Y + Z$, де X - робота, Y - грати, а Z - тримати язик за зубами. У цій формулі можна почути нотки про те, що вчений був «записаний» власним досвідом, коли з неймовірним завзяттям у роботі, з видатними творчими здобутками йому доводилося терпіти і мовчати, доки не з'явиться нагода представити своє. ідеї в зв'язній і завершеній формі.

Успіх у будь-якій важливій для людини діяльності, в тому числі й у професійній, з одного боку, впливає на результативність діяльності, з іншого – її факторами є такі як: старанність, самодисципліна, наполегливість у роботі, оптимізм, творчість. ставлення до роботи, терпіння, залученість, креативність.

К. Муздибаєв, аналізуючи зміст поняття «оптимізм» та узагальнюючи результати своїх численних експериментальних досліджень оптимізму в різних життєвих ситуаціях, визначає такі ознаки оптимізму, як: позитивні очікування

від життя; хороший радісний емоційний стан; наявність волі на майбутнє; віра в краще, у майбутнє, віра в себе і в оточуючих [10].

Дослідження різних аспектів проблем суб'єктивного благополуччя, успішності, успіху особистості в бізнесі, таких як: економічне благополуччя (В. Хащенко) [15]; оптимізм як фактор особистого успіху в бізнесі Д. Канеман [6]; роль удачі та любові до ризику підприємців в успіху їхнього бізнесу (Н. Талеб) [13]; особистий успіх у бізнесі (Т. Чернявська) [17]; особистісна зрілість успішних і неуспішних підприємців (Є. Омаров) [10]; суб'єктивність як чинник професійної успішності менеджерів (Л. Учадзе [11]; професійної успішності бізнесмена (Ю. Клейменова) [8].

У науковому вивченні та вимірюванні економічного добробуту нині існують два підходи, які доповнюють один одного: об'єктивний і суб'єктивний. В. Хащенко пише, що згідно з об'єктивним підходом економічний дохід раніше вважався головним фактором добробуту людини і країни, а сьогодні це обмеження значною мірою не підходить дослідникам, які не заперечують із твердженням, що бути заможним означає мати високий матеріальний рівень життя. Науковець стверджує, що суб'єктивна оцінка власного фінансового добробуту з урахуванням рівня сімейного добробуту є найважливішими факторами вимірювання суб'єктивного економічного добробуту [10].

Оптимізм як фактор особистого успіху в бізнесі досліджує Д. Канеман і вказує на те, що оптимістичний склад особистості людини впливає на її власне життя та життя оточуючих, оскільки рішення людей значною мірою впливають на те, як вони діють у різних ситуаціях. На думку автора, оптимістичний настрій допомагає людині робити відкриття в різних наукових галузях, створювати і керувати власним бізнесом, бути воєначальником, бути президентом країни, тобто займатися діяльністю, пов'язаною з цим. з ризиком і являють собою справжній виклик долі. Його дослідження бізнесменів, представників малого бізнесу, показали, що підприємці більш позитивно ставляться до себе і власного життя, ніж керівники середньої ланки. Успішний досвід підприємців вселяє в них внутрішню впевненість, що вони зможуть

протистояти наступним кризовим ситуаціям. Д. Канеман прогнозує, що найвпливовіші бізнесмени оптимістичні, впевнені в собі та виявляють готовність до ризику [1].

Н. Талеб — американський письменник ліванського походження, статистик, професор, колишній ризик-менеджер, який досліджує, як випадковість і непередбачуваність впливають на глобальні економічні процеси та світову торгівлю, досліджує роль удачі та любові до ризику серед підприємців у їх бізнес-успіху, малоє звернув увагу на особливість людського мозку, а саме на здатність обмінюватися причиною і наслідком. Вчений досліджує гіпотезу про те, що причиною успіху є позитивні риси особистості. Він продовжує свої міркування так: з того, що всі розумні, працьовиті та наполегливі люди успішні, не випливає, що всі успішні люди розумні, працьовиті та наполегливі, що на перший погляд здається цілком зрозумілим, але навіть досить розумні люди часто роблять подібну логічну помилку. Далі автор розмірковує про роль везіння та любові до ризику бізнесменів в успіху їхньої справи та вказує на наступну підміну необхідності та розуму, а саме говорить про такі особисті якості, як наполегливість та працьовитість. Він зауважує, що той факт, що мільйонери, як правило, наполегливі та працьовиті люди, не робить усіх наполегливих трудоголів мільйонерами, оскільки багато невдалих бізнесменів є наполегливими та працюють по шістнадцять і більше годин на день, особливо на етапі створення власного бізнесу. Дослідник вивчає загальні риси характеру багатьох мільйонерів і робить висновок, що однією з їхніх спільних рис є любов до ризику, яка, з одного боку, відрізняє підприємців від непідприємців, а з іншого — готовність ризикувати. риса, яка також характеризує бізнесменів, які зазнали поразки [13].

Л. Учадзе досліджував суб'єктність як чинник професійної успішності менеджерів і показав, що діяльність менеджера характеризується суб'єктивністю його особистісної позиції, виходом за межі даної діяльності, розвитком згодом перспективи саморозвитку, що надає діяльності менеджера

неповторної особистісної своєрідності та характеризує спосіб його особистісно-професійного існування [11].

Таким чином, теоретичний аналіз психологічних особливостей успішності особистості показав, що незважаючи на численні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених у галузі психології особистості економічної людини, підприємця, менеджера, бізнесмена: психологічні особливості ділової активності; успіх, успіх та роль і місце, які вони займають в особистому та професійному житті людини; суб'єктивне благополуччя, успіх, успіх, особистість у бізнесі, проблема особистого ділового успіху та впливу на нього сексуального благополуччя бізнесменів ще не висвітлена.

Розробці концепції сексуального благополуччя як чинника особистого успіху в бізнесі присвячені наступні етапи нашого дослідження, які представлені у відповідних підрозділах другого розділу даної дипломної роботи.

Результати аналізу сучасних наукових уявлень щодо питань сексуальності людини, сексуального благополуччя та індивідуального успіху дозволили зробити наступні узагальнення.

1. Поняття «секс», «сексуальність», «кохання», які пронизують життя і розкривають людську природу, мають складну сутність і організацію, і ці явища залишаються для сучасної науки дещо неясними. Наявність різноманітних підходів і концепцій до розуміння сутності сексуальності, що відрізняються своїми теоретичними положеннями, термінологічним апаратом і об'єктом дослідження, свідчить про недостатню єдність у підходах дослідників до вивчення цієї проблеми.

Проблема сексуальності людини є складною, багатогранною, міждисциплінарною і досліджується в різних наукових галузях: філософії, біології, медицині, сексології, психології, соціології та ін. Поняття «сексуальність» включає в себе всі аспекти будови і поведінки людини, пов'язані зі сексом, романтичними стосунками і глибокою прихильністю. У психологічному контексті сексуальність є унікальною для кожної людини і

спрямована не лише на виконання функції продовження роду, а й визначається як задоволення фізіологічних, соціальних, психологічних та соціально-психологічних потреб людини.

Сексологи, психологи та психотерапевти часто звертають увагу на природу невротичних характеристик і патологічних аспектів сексуальної взаємодії. Фрагментарні праці вчених із психодинамічного, еволюційного, екзистенціального та гештальтпідходів досі присвячені науковим дослідженням у сфері нормальної сексуальності та позитивного підходу до сексуального здоров'я. Під статевою нормою розуміють оптимальне поєднання анатомо-фізіологічних, соціальних, психологічних і соціально-психологічних проявів сексуальності, що впливає на статеву поведінку людини і забезпечує складну систему статеких відносин, що призводять до оптимальної статевої адаптації до протилежної статі, до сексуальної гармонії.

2. Встановлено, що людина почувається заможною за умов, коли: вона має необхідні умови життя, що сприяють розвитку та розкриттю людського потенціалу, та добре докiлля; переживає щасливі часи, пов'язані із залученням до цікавої та захоплюючої роботи, яка відповідає їхнім потребам; сексуально здоровий і має здорові сексуальні стосунки; психологічне благополуччя відображає сприйняття та оцінку людиною своєї самоактуалізації з точки зору максимальної потенційної можливості.

3. Аналіз наукової літератури підтвердив, що специфічних емпіричних досліджень, присвячених психологічному аналізу особистого успіху бізнесменів, дуже мало. Це пов'язано з тим, що бізнесмени є складним і важкодоступним об'єктом для психологічного дослідження. Результати дослідження свідчать про те, що бізнес в Україні, професійна підприємницька діяльність його суб'єктів, особистість підприємців та особиста успішність бізнесменів мають відмінні риси, в тому числі психологічні. Ці характеристики пов'язані зі специфікою історичного розвитку України, національними традиціями та особливостями сучасного стану економіки та політики в нашому

суспільстві, які характеризуються стрімкими реформаторськими процесами, високими темпами високих змін та жорсткими конкурентними умовами.

Важливими характеристиками особистого успіху бізнесменів є такі: бізнесмени відіграють важливу роль у розвитку сучасних підприємств і сучасного суспільства; максимальне використання економічних можливостей; організувати робоче середовище, де заохочуються творчість, співпраця та самоуправління працівників.

Тому відповідні підрозділи другого розділу дипломної роботи присвячені розробці концепції сексуального благополуччя як чинника особистого успіху, та встановлення залежності сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу.

РОЗДІЛ 2

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕКСУАЛЬНОСТІ ВІД СОЦІАЛЬНОГО СТАТУСУ

2.1. Концепція сексуального благополуччя як фактору успішності особистості

Однією з найголовніших цілей цієї концепції є розширення розуміння впливу сексуального благополуччя на загальне благополуччя особистості та відчуття успішності:

- 1) сексуальне благополуччя впливає на сексуальні та загальне здоров'я особистості;
- 2) сексуальне благополуччя впливає на загальний емоційний стан та якість взаємовідносин з оточуючими;
- 3) сексуальне благополуччя впливає на відчуття успішності особистості, до підвищує ефективність у професійній діяльності.

Також метою цього розділу є встановлення взаємозв'язку між сексуальними особливостями та професійною діяльністю, що в цьому пункті розглядається через призму впливу сексуального благополуччя на успішність особистості. Тому варто окремо розглянути такі терміни як: сексуальність, психологічне благополуччя, сексуальне благополуччя, сексуальна зрілість, щастя, успішність, професійна успішність.

Під час теоретичного аналізу наукової літератури виявилась різність поглядів на питання, яке ставить перед собою дипломне дослідження. Це зумовлює необхідність уточнення понятійного апарату.

У тлумачних словниках поняття "сексуальність" трактується як все те, що пов'язано зі статевим життям.

У психоаналізі Фрейда сексуальність має таке ж значення, як і любов [22].

У Словнику іноземних слів дається таке трактування "сексуальності" як сукупність біологічних, психофізіологічних, душевних і емоційних реакцій, переживань і вчинків людини, пов'язаних з проявом і задоволенням статевого потягу.

Отже, сексуальність буде розумітись як всі біологічні, психофізіологічні, психоемоційні, когнітивні та комунікативні реакції, що зумовлюють поведінку людини задля реалізації статевого потягу та задоволення своїх сексуальних потреб, потреби в близькості та любові.

Довгий час вважалося, що сексуальність та сексуальні імпульси мають лише біологічний характер та виконують єдину функцію - продовження роду. Але з работ З.Фрейда поняття "сексуальності" перестало мати лише біологічне значення та зводиться виключно до цілей репродукції. З.Фрейд розширив розуміння сексуальності, визначивши ціллю сексуального потягу задоволення та включивши в концепцію сексуальності поняття любові [22].

В.Франкл визначає сексуальність як вираз кохання у взаємовідносинах [29].

За Лоуеном саме любов дає можливість свідомо стримувати свій сексуальний потяг до інших, визначаючи для себе єдиний його об'єкт - людина, з якою переживається кохання. Вчений пояснює таку можливість тим, що з об'єктом кохання задоволення від сексу приносить більш яскраві емоційні переживання, ніж з іншими партнерами, що робить секс особливим для неї [28].

У концепції Е.Фрома любов задовольняє одну з головних потреб людини - відчуття єдності зі світом, оточенням та партнером, при умові збереження власного Я. Любов дозволяє пізнати себе та відповісти на екзистенціалістичні питання особистості. При цьому Е.Фром зазначає на важливості самого почуття, а не об'єкта: через любовні взаємовідносини з партнером, людина пізнає любов до світу загалом, що є однією з основ продуктивної орієнтації. А кохання до однієї людини та байдужість до інших визначається Е.Фромом як психологічним симбіотичними союзом, де відповідальність за своє життя перекладається на іншу людину. Це є проявом незрілості у концепції Е.Фрома,

де зріле кохання - це можливість збереження своєї цілісності та індивідуальності власної і партнера під час проживання почуття близькості та часткового злиття [30].

Отже, любов дозволяє особистості проживати яскраві та неповторні емоційні переживання, де сексуальні взаємовідносини є проявом цього почуття, в якому особистість має можливість задовольнити свою потребу у близькості та єдності та включає в себе фізіологічні, когнітивно-емоційні та мотиваційно-ціннісний компоненти.

У науковій літературі не існує теоретичного напрямку, який би дав повне розуміння поняття "сексуальна зрілість". Воно розглядається в межах наукових парадигм: як прикінцева стадія психосексуального розвитку (Г.С. Васильченко, З.Фрейд), як супровід об'єктних стосунків (Д. Шарф), як здібність до оргаїстичної розрядки (А. Лоуен, В. Райх), як компонент атракції (В. Франкл), як компонент любові (О. Кернберг, Е. Фромм).

Психоаналіз дає таке розуміння сексуальної зрілості як вирішення інфантильних травм та конфліктів, отриманих на різних стадіях психосексуального розвитку особистості.

За Е.Фромом сексуальна зрілість - це можливість проживання близькості з іншою людиною зі збереженням власного Я [30].

О. Кернберг визначає зріле сексуальне кохання як певні угоди й зобов'язання в області сексу, емоцій, цінностей, забезпечуючи можливість розвитку дорослих або зрілих об'єктних стосунків.

Д.Шарф визначає сексуальну зрілість як розвиток змоги досягати певного рівня сексуальної взаємодії, що співвідноситься з певною стадією розвитку. Він бачить секс як гру де є три компоненти: задоволення, близькість та співпраця. На кожному етапі життя вони реалізують по-різному. Автор відмічає, що сексуальна зрілість - це якість не однієї окремої людини, а проявляється у та взаємовідносинах та через них.

Сучасне розуміння сексуальної зрілості визначає її як свідоме ставлення до своєї самості, свого тіла та своїх бажань, виражає власне ставлення до

сексуальних взаємовідносин та свого місця в них, та критичне ставлення щодо інформації про сексуальні взаємовідносини з засобів ЗМІ, прикладу у своїй сім'ї, нав'язування певного бачення оточуючим середовищем. Тобто, розробка власної позиції щодо сексуальних взаємовідносин.

Психологічним аспектом сексуальної зрілості є цілісність особистості яка розуміється як та, що має свідомість та самосвідомість, формує конкретну систему уявлень про себе, виступає суб'єктом у своєму житті, відчуваючи здатність впливати на своє життя, що знаходить своє відображення та визначає зміст та характер діяльності та комунікації, забезпечує єдність і тотожність його особистості, що відображається у самооцінці. При цьому поняття "особистості" включає і несвідому психічну регуляцію певних дій чи тенденцій.

Отже, психологічний аспект сексуальності буде розумітись як взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємодія між емоційно-когнітивними процесами, мотиваційно-ціннісними та комунікативними компонентами, що пов'язані зі статевим потягом та прагнення до задоволення сексуального потягу, а також закриті потреби у близькості та безпеки, та відіграє одну з провідних ролей у становленні статевої самоідентифікації в процесі розвитку.

Сексуальне благополуччя розуміється переважно через медичну призму як відсутність розладів сексуальних функцій, сексуального здоров'я та психологічну як відсутності сексуального насильства, сексуального життя та соціального самопочуття сексуальних меншин, наявність сексуальної мотивації. Аналізуючи наукову літературу в цій темі приділяється більше уваги негативним аспектам сексуального життя. Вище було представлено розуміння сексуального благополуччя як психологічного стану задоволення від свого сексуального життя та якості відносин з партнером, що впливає на задоволеність від життя в цілому.

Розглянути питання психологічного благополуччя. У науковій літературі (К.Рифф, К.Шелдон, К.Кейес) психологічне благополуччя виступає суб'єктивним явищем, так як виступає як результат суб'єктивної оцінки

сприятливості умов для реалізації себе та власного потенціалу, що виражається у суб'єктивному відчутті задоволеності життям.

В той же час в роботах Д.Джованіні та М.Селінгера можна прослідити думку про те, що одним з основних компонентів суб'єктивного психологічного благополуччя є щасливе сімейне життя.

М. Селігман як компоненти психологічного благополуччя визначає: емоційні, екзистенційні, когнітивно-поведінкові та відносини з оточуючими [33].

Це все підтверджує важливість сексуального благополуччя у контексті загального відчуття щастя та задоволеності від життя, яке складає основу психологічного благополуччя.

Успіх – це позитивний, обов'язково значущий результат діяльності, який досягається за допомогою значних зусиль (на відміну, скажімо, від удачі або везіння). Поняття успішності особистості вказує на соціальну або особистісну реалізованість, засновану на здатності й умінні досягати успіхів.

З одного боку успіх пов'язаний із соціальними аспектом життя людини, так як для відчуття успіху особистості потрібна рівновага між своїми потребами та потребами суспільства. Тобто відчуття успіху залежить від відчуття гармонійної взаємодії особистості з соціальним середовищем. З іншого боку переживання успішності є цілком суб'єктивним відчуттям, яке складається з таких психологічних факторів: самооцінка, рівень домагань, мотивація досягнення успіху, уникнення невдач та їх вплив на поведінку та діяльність особистості. Це відображено у працях Дж. Аткинсона, К. Левін, Г. Мюрреч, У. Джеймса, Ф. Хоппе .

Успішність – це верифікований життєвий досвід, що формується завдяки позитивному мисленню і способу життя, основу якого складає мотивація досягти поставленої мети через цілеспрямовану діяльність, прагнення гармонійно розвиватися.

З позиції теоретичного аналізу успішна особистість – це, перш за все, професійно зріла особистість, яка знаходиться в безперервному процесі становлення, так званої самоактуалізації.

Характеристики професійної успішної особистості визначаються: психічне здоров'я, функціональна автономність та вмотивованість активності усвідомленими процесами (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс).

За Р. Стернбергом, здатність домагатися успіху залежить від уміння людини користуватися своїми сильними якостями та компенсувати свої слабкості за допомогою рівноваги аналітичних, творчих і практичних навичок, щоб можна було адаптуватися до навколишнього середовища, формувати або змінювати його.

Ядром успіху варто вважати рух до поставленої цілі, який обов'язково буде вимагати вміння витримувати великі навантаження та протистояти перешкодам на шляху до мети, здатність справлятися зі стресом та стійко переносити помилки.

Успіх можна охарактеризувати такими поняттями як: визнання (популярність у соціумі), подолання (під час спрямованої діяльності людина отримує досвід, завдяки якому складає самооцінку, тобто оцінює та співвідносить свої сили з завданнями та ситуаціями, з якими зтикається під час життя), покликання самовдосконалення, де важливим є не стільки результат, як процес).

Отже, досягнення успіху - це динамічний процес саморозвитку людини, в якому вона досягаючи певної мети, реалізує свій потенціал, отримує власний досвід та оцінку результату своєї діяльності. Залежно від того, хто є (або вважається) суб'єктом цього оцінювання які критерії для оцінки та сфери, в якій проводиться оцінка, сенс поняття успішності особистості змінюється.

Сфери, де успіх є надважливим: соціально-економічна, психоемоційна, сфера фізичного здоров'я та спорту, академічної, професійної і кар'єрної самореалізації. При цьому людина прагне до поліуспішності, визначаючи

пріоритети залежно від свого віку, емоційного стану, уподобань, запитів часу тощо.

Визначаючи зв'язок між успішністю та сексуальним благополуччям варто виділити, що успіх у особистому житті, де сексуальні взаємовідносини є одним з найголовніших компонентів, забезпечує можливість людини отримувати насолоду від життя, проживати стан щастя, який впливає на мотиваційно-ціннісний сферу людини, бо для того, щоб підтримувати гармонію у відносинах, щоб відчуття щастя було довготривалим та стабільним потрібні матеріальні джерела, що вимагають реалізації у професійній діяльності.

Отже, трактування "успішності особистості" буде розумітись як внутрішній стан особистості, якою керує бажання досягнення мети, що підтримується мотивацією її досягнення та відповідальністю за власні дії, та характеризується наявністю вміння адаптуватися до конкурентного середовища, формувати або змінювати його.

Для того, щоб підтвердити взаємозв'язок між сексуальним благополуччям та професійною успішністю, варто порівняти фактори, що впливають на задоволеність сексуальним життям та професійну успішність.

Фактори впливу на відчуття сексуального благополуччя є: усвідомлення себе суб'єктом, а не об'єктом сексуальних взаємовідносин; лібідо; рівень власної реалізованості у сексі; емоційні переживання; задоволеність власних сексуальних потреб та сексуальних потреб партнера; близькість та відчуття безпеки від неї; гармонічність взаємовідносин з партнером; рівень сексуальної освіти; знання про своє тіло та свою сексуальність. Фактори впливу на відчуття професійної успішності: відчуття важливості своєї професійної діяльності; можливість професійного та особистісного зростання; реалізація свого особистого та творчого потенціалу та відчуття безпеки у процесі; енергетичний потенціал; професійна зрілість; знання власної справи; загальна задоволеність процесом результатом своєї праці; положення у суспільстві; задоволення фінансовим становищем; можливість самостійно вирішувати професійні проблеми та досягати професійних цілей. Враховуючи вище перелічені фактори

впливу на сексуальне благополуччя та на професійну успішність, задля демонстрації схожості механізмів впливу на відчуття задоволеності від зазначених сфер життя, їх можна об'єднати у такі: відчуття власної реалізованості, задоволеності процесом та результатом; енергетичного потенціалу та можливості його реалізувати за своїм бажанням; усвідомлення себе суб'єктом діяльності; відповідальність за свої дії; рівень гармонічності міжособистісних взаємовідносин; емоційний стан та його гнучкість; наявність знань та певних компетенцій; відчуття безпеки.

Аналізуючи проблеми професійної успішності, спеціалісти, що працюють у цій сфері, не враховують стан сексуального благополуччя як фактор впливу на успішність. Це призводить до звуженого бачення психологічних механізмів професійної успішності та знижує ефективність у вирішенні проблем у професійній діяльності.

Підсумовуючи все вище перелічене, можна говорити про те, що сексуальне життя та рівень задоволеності ним впливає на всі сфери життя, в тому числі і на професійну сферу. Наскільки людина знаходиться в контакті зі своїм тілом, наскільки відчуває себе сексуально здоровою, наскільки розуміє свої сексуальні потреби та потреби свого партнера, враховує свої та сексуальні бажання та бажання партнера та має змогу реалізувати їх, настільки це впливає і на поведінку в професійній сфері, на своє відчуття в колективі, на професійно-мотиваційну сферу, на бажання досягати успіху та впевненість у власній змозі його досягти. Бо проживання задоволення від свого сексуального життя наповнює діяльність особистості емоційним ресурсом сексуальності і любові, що посилює енергію руху до поставлених цілей і допомагає витримувати навантаження, пов'язані з умовами високих швидкостей змін, дефіциту ресурсів (часу, інформації), невизначеності.

2.2. Залежність сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу

Аналіз наукової літератури дає розуміння того, що тема залежності сексуальних вподобань від досягнутого соціального статусу є мало вивченою. Тому буде відбуватись аналіз існуючих концепцій таких вчених як Маслоу, Девіс і Мур, З.Фрейд та емпіричних досліджень Р.П.Федоренко та В. Гупаловської, О. Володимирця, де будуть висунуті припущення, що потребують емпіричного дослідження під час власної професійної практики.

Набутий соціальний статус нерозривно пов'язаний з успіхом, а успіх з одного боку пов'язаний із соціальними аспектом життя людини, так як для відчуття успіху особистості потрібна рівновага між своїми потребами та потребами суспільства. Тобто відчуття успіху залежить від відчуття гармонійної взаємодії особистості з соціальним середовищем. З іншого боку переживання успішності є цілком суб'єктивним відчуттям, яке складається з таких психологічних факторів: самооцінка, рівень домагань, мотивація досягнення успіху, уникнення невдач та їх вплив на поведінку та діяльність особистості. Це відображено у працях Дж. Аткинсона, К. Левін, Г. Мюрреч, У. Джеймса, Ф. Хоппе.

Поняття успіху складається з оцінок, де самостійна оцінка своїх результатів певним чином підпорядковуються оцінці суспільства. Через сформовану у суспільстві споживчу культуру під час споживання особистість співвідносить свої дії з діями представників тієї соціальної групи до якої відноситься або до якої бажає відноситись. Таким чином людина одночасно виокремлює себе у суспільстві та співвідносить з тією чи іншою соціальною групою, дистанціюючись від інших.

Сформована споживча культура у сучасній моделі суспільства виступає як система цінностей, що зводить життєві цілі до задоволення матеріальних потреб та бажань. Тому критерієм успіху виступають фінансове становище, кар'єрний розвиток та респектабельність посади, статус у суспільстві.

З точки зору концепції Маслоу людина мотивується або потребою або цінністю. Потреби виступають основою для будування цінностей, тоді задоволення своїх інстинктів, тобто нижчої природи людини, виводить людину до вищого рівня, де мотивацією виступають цінності людини. Так як рівень визнання знаходиться вище рівня фізіологічних потреб, то сексуальне благополуччя може виступати рушійною силою для переходу на новий рівень: задоволення сексуальної потреби як інстинктивно потягу допомагає людині вийти на вищі рівні у піраміді; на рівні соціалізації через сексуальне благополуччя реалізується потреба до приналежності, любові та близькості, а на рівні визнання сексуальне благополуччя може служити фактором яке підвищує самооцінку через визнання особистості його партнером. В такому разі є необхідність задовольняти свої сексуальні потреби та бажання задля досягнення сексуального благополуччя, яке відкріє шляхи до реалізації. До того, ми можемо говорити, що сексуальне благополуччя буде по-різному визначатись та сприйматимь на певному рівні піраміді: на рівні задоволення базових потреб в сексі людина буде шукати лише задоволення сексуального потягу; а на рівні визнання особистість, скоріш за все буде намагатись здивувати партнера аби отримати визнання та підтвердити свій сексуальний успіх.

Розуміння поняття досягнутого соціального статусу через функціональну теорію стратифікації (Девіс і Мур) визначає, що соціальна структура суспільства представлена певним набором позицій, яких можна досягти та які повинні бути заповненими. Найголовнішою проблеми суспільства є спонукання людей до того щоб зайняти певні позиції.

Девіс і Мур, починаючи з аналізу цих позицій, підкреслюють:

- для того, щоб індивіди заповнювали позиції, потрібні певні здібності;
- ці позиції неоднаково важливі для виживання суспільства.

Для того, щоб індивіди прагнули зайняти ці позиції, їх потрібно винагороджувати.

Представники більш високих та значущих позицій мають бути винагородженні певними привілеями та благами - повсякденного життя і комфорту, розваг і проведення вільного часу, самоповаги і самореалізації. Тобто, для них межі дозволеного та доступного більш розтягнуті, ніж у представників нижчих позицій. Це знаменує більший вибір серед благ та відчуття більшої дозволеності. Тоді можна припустити, що і в сексуальній сфері межі кордонів дозволеного будуть розширені. Наявність більшої кількості ресурсів та психологічна дозволеність - "мають бути винагородженні" - відкриває можливості отримати більше сексуальних партнерів та можливостей реалізації своїх сексуальних бажань. Це може спонукати до пошуку нових переживань у сексуальній сфері та відобразитись у формі сексуальних експериментів.

Проте варто враховувати і певну обмеженість у діях людей з високим соціальним положенням, бо незважаючи на стрімку сексуалізацію культури суспільства, все ще існують соціальні норми та обмеження в цій темі, порушення яких викликає негативну оцінку суспільством. Наприклад, все ще новини про сексуальні скандали високопоставлених осіб набувають широкого резонансу та має переважно негативну оцінку. Яскравим прикладом цього є сексуальний скандал Клінтон-Левінськи та багаточисельні сексуальні скандали з участю Ілона Маска.

Якщо торкнутись питання залежності сексуальних вподобань від соціального статусу, компонентами якого в дипломній роботі є соціальне положення, кар'єра та фінансове положення, через призму психоаналізу, то варто згадати, що лібідо є джерелом усієї психічної енергії особистості, а всі почуття мають лібідозну природу. Під час дорослої фази сексуального розвитку, яка в концепції З.Фрейда носить назву генітальна, лібідо шукає об'єкт для задоволення своєї сексуальної потреби та реалізації свого енергетичного потенціалу. Якщо не відбувається задоволення лібідо, то йде регрес до попередніх фаз: фалічної, анальної, оральної. Тоді сексуальним об'єктом слугує певна частина тіла, що під час початку активного сексуального життя буде

зумовлювати зацикленість на цій частині тіла та набувати форми такої нетипової сексуальної поведінки як оралізм, аналізм, аутоеротизм. При цьому конфлікт між соціокультурними нормами і сексуальністю не може бути вирішено, так як сексуальність - суто егоїстичне явище. І вивільнення лібідо спричинить руйнування культури. У цьому разі відбувається сублімація психічної енергії (лібідо) в інші види діяльності, такі як робота, творчість тощо. З цього можна припустити, що люди з високим соціальним статусом перенаправили енергію лібідо в діяльність, освіту; отже, чим вище статус, тим активніше лібідо і тим більше внутрішніх конфліктів, які ведуть до неврозів, що пов'язані з придушенням сексуальних бажань. Оскільки під час неможливості задовольнити потреби лібідо відбувається регрес до інших стадій, це може викликати появу збочених форм сексуальності. Наприклад, зацикленості на анальному сексі. А легковажне ставлення до сексу та миттєве задоволення своїх сексуальних потягів веде до знецінення Ероса як енергії творення та життя і в кінцевому рахунку призводить до посилення енергії Танатоса – енергія руйнування та смерті. Виходячи з цього, можна зробити припущення, що надмірна свобода в реалізації сексуальних переваг може призвести до деструктивних форм сексуальності, таких як БДСМ, наприклад. А т.к. наявність високого соціального статусу розширює можливості отримати більше статевих партнерів і розширює межі дозволеного, це може збільшити кількість випадкових сексуальних зв'язків та експериментів. Тоді, виходячи з цієї теорії, ймовірність виникнення деструктивних форм сексуальності збільшується в людей із високим набутим соціальним статусом [22].

Дослідження Р.П.Федоренко, яке за мету ставило емпіричне дослідження та обґрунтування впливу фінансової незалежності жінки на сексуальні взаємини в парі, виявило, що на сексуальні прояви впливає не конкретно фінансове становище, а лідерські якості особистості, які допомагають його досягти. Було встановлено, що жінки маскуліного та андрогінного типу, які продемонстрували високі показники лідерських якостей задоволені своїм сексуальним життям, вони впевнені в собі та можуть вільно говорити про

сексуальні стосунки з партнером. При цьому для жінок маскуліного типу виявились важливішими комунікація та партнерство, що свідчить про те, що в сексуальних взаємовідносинах вони найбільш відкриті до розмови та задоволення як власних сексуальних бажань, так і бажань партнера. Тому є велика вірогідність втілення різних сексуальних бажань, в тому числі і нетипових. А так як Б. Мартельем було визначено гнучкість як компонент сексуального здоров'я, та враховуючи їх впевненість, що може гарантувати певну розкутість у сексуальному плані, то у відносинах жінки цього типу можуть бути відкритими до сексуальних експериментів, аби відчувати нові емоційні переживання під час близькості з партнером. У жінок андрогінного типу найбільше виявилось прагнення до домінування, тобто у сексуальних відносинах вони будуть орієнтуватися на задоволення власне, а не задоволення партнера, до того ж цей показник може говорити про схильність до агресивного сексу та різних форм нетипової сексуальної поведінки, як синдром сексуальної асфіксії, та сексуальних девіацій, таких як садомазохізм, еротиранія тощо. Жінки фемінного типу мають низькі показники лідерських якостей, несхильні до відкритої комунікації про сексуальні взаємовідносини та визначають н зьку задоволеність ними. Так як під час дослідження Р.П.Федоренко було виявлено, жінкам цього типу найважливішим у сексуальних відносинах є близькість яка виражається у емоційному компоненті, враховуючи, що жінки фемінного типу схильні поступатися власними бажаннями задля задоволення бажань партнера та їхню негативну оцінку сексуального життя, то можна висунути припущення, що незадоволеність під час близькості з партнером та потреба у сексуальній розрядці та задоволенні сексуальної потреби може сформувати такі форми нетипової сексуальної поведінки як синдром Хевлока Елліса – мастурбація за допомогою струменя води, а при показниках низької самооцінки та невдалого сексуального досвіду може сформувати такий вид сексуальних девіацій як мазохізм. Проте варто враховувати складність у комунікації з партнером про сексуальні бажання, через що жінка не буде мати можливості реалізувати свої бажання. Для

теоретичного дослідження дипломної роботи варто зазначити, що серед жінок, які визначили себе фінансово незалежними становили жінки маскуліного та андрогінного типу, що може свідчити, що чим вище фінансове становище, тим більш яскраве та різноманітне сексуальне життя.

Спираючись на дослідження В. Гупаловська та О. Володимирець, вказано вище, можна пропустити, що через потребу об'єктивного підтвердження сексуальної ефективності чоловіки схильні до задоволення бажань партнера або до прояву тієї поведінки, яка співвідноситься з соціальними стереотипами мужності. Чоловіки з високим рівнем маскулінності можуть бути більш схильними до агресивного сексу, що може виражатися у придушенням під час сексу, нетрадиційних формах коїтусу, задоволенні від примушення. Враховуючи важливість фізичного фактору, чоловіки цього типу можуть бути схильними до частого просмотру порно, фетишу (виділяючи якусь окрему частину тіла найсексуальнішою). Акцент цим типом буде більше робитись на своїх потребах, ніж потребах партнера. Чоловіки із високим рівнем жіночності будуть більш схильними до задоволення потреб свого партнера, ніж інші. Чоловіки демонстративного типу через залежність від оцінки можуть мати високий рівень сексуальної невротичності, тому невдачі будуть переноситись важче. Може бути орієнтованим на задоволення партнера, але через призму демонстрації своєї сексуальної успішності. Загалом виходячи з дослідження В.Гупаловської та О.Володимирця можна говорити про те, що чоловіки більш схильні до поведінки, що відповідає соціальним стереотипам. Результати засвідчили і те, що чоловіки менш схильні до девіантних форм сексуальної поведінки, ніж жінки. Проте є великі показники збудження від нетрадиційних форм сексу як анальний та оральний. Високий показник збудження від підглядання за красивим жіночим тілом. Загалом, можна пояснити це тим, що у чоловіків більша направленість на фізичний компонент сексу, ніж на емоційний. Так як нетрадиційні та девіантні форми сексу приносять нові емоційні переживання, то абсолютно логічним є показники меншої схильності чоловіків до цих форм. Пов'язуючи це з темою роботи варто зазначити, що

саме чоловіки з високим рівнем маскулінності, що може свідчити про наявність лідерських якостей, бажання змагання та завоювання, які і спонукають людину на досягнення вищого статусу, схильні або до соціально позитивних форм прояву маскулінності у сексі, або може набувати форми агресії під час сексу, яку скоріш буде направлено або на активний швидкий секс, або на такі види сексу як анальний або оральний (може сприйматись як завоювання «закритих територій», того, чого не можна, перетин кордонів). До того ж це пояснює більш часту зміну партнерів як прояв маскулінності. А от чоловіки з високим рівнем фемінності, можуть бути більш схильними до сексуальних девіацій через потребу у новизні саме емоційних переживань. Варто враховувати і те, що чоловіки молодшого віку ще знаходяться в пошуку себе, тому схильніші до сексуальних експериментів та задоволенні саме своїх потреб, в той час, як чоловіків старші та сімейні більш стабільні у своїх вподобаннях та орієнтуються на задоволення як своїх, так і бажань партнера. Складно говорити чи пов'язаний факт того, що пік професійної реалізації особистості припадає на ранню та середню зрілість зі стабільністю сексуальних вподобань, але відзначити це варто [5].

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-методологічного дослідження та узагальнення його результатів дають можливість сформулювати висновки, які констатують вирішення завдань, поставлених у дипломній роботі.

1. Психологічний аналіз проблеми сексуальності людини дозволив зробити такі висновки:

А) ставлення до сексуальності та сексуальній взаємовідносин має еволюційно динамічний характер та пов'язаний з багатьма аспектами людського життя, таких як культура, потреби суспільства, релігія, політичне та економічне життя. В цілому, під час ретроспективного аналізу було виявлено факт того, що найголовнішим чинником, який впливає на відношення до сексуальності є соціальний. Що підтверджує необхідність вивчення сексуальності в психологічно-соціальному контексті.

Б) проблема сексуальності людини є складною, багатогранною, міждисциплінарною і досліджується в різних наукових галузях: філософії, біології, медицині, сексології, психології, соціології та ін. Поняття «сексуальність» включає в себе всі аспекти будови і поведінки людини, пов'язані зі сексом, романтичними стосунками і глибокою прихильністю. У психологічному контексті сексуальність є унікальною для кожної людини і спрямована не лише на виконання функції продовження роду, а й визначається як задоволення фізіологічних, соціальних, психологічних та соціально-психологічних потреб людини.

В) сексуальність, як центральний аспект людського існування протягом усього життя, від народження до смерті, включає сексуальні стосунки, гендерну ідентичність і ролі, сексуальну орієнтацію, задоволення, еротику, інтимність і відтворення.

Г) відділення сексуальної поведінки від репродуктивної через виділення емоційного, когнітивного, ціннісного компоненту та визначення найголовнішою метою досягнення задоволення та забезпечення відчуття близькості як потреби у любові та відчуття безпеки.

Г) полярність поглядів та ставлення до теми сексу у суспільстві: з одного боку досі вважається табуованою темою, через відношення до сексу як до приватного та делікатного аспекту життя, а з іншого – відбувається активна сексуалізацію ЗМІ, яка проявляється у насиченому сексуалізованому та еротизованому контенті. Можна припустити, що табуованість теми, окрім соціального фактору носить психологічний, так як в темі сексу, як було встановлено в дослідженні, одним з ведучих компонентів є емоційний. І через емоційного невдоволення, що приводить до порушення сексуального благополуччя та призводить до відчуття своєї неуспішності сексуальної та загальної, люди не хочуть говорити про секс, так як визначити свої проблеми буде порівнюватись з визнанням власної неуспішності.

2. Аналіз сексуальних вподобань особистості як психологічної проблеми:

Сексуальне благополуччя як психологічна проблема пов'язане з такими явищами: суб'єктивна якість життя, щастя та оптимізм, психологічне благополуччя, суб'єктивне благополуччя, сексуальне здоров'я, задоволеність власним сексуальним життям і задоволеністю сексом.

Поняття «сексуальне благополуччя» можна визначити як психологічний стан людини, який характеризується наявністю у людини особистого сексуального задоволення від власного сексуального життя та задоволення від сексуальних стосунків зі статевим партнером, ступенем досягнення статевої функції, що суттєво сприятливо впливає на якість життя, успішність діяльності, при об'єктивному переживанні щастя надихає саму людину та оточуючих її людей.

Сексуальні вподобання розуміються як елемент сексуальної поведінки, що формується на основі сексуальних фантазій та бажань. Сексуальні вподобання як елемент сексуальної поведінки, позитивна реалізація якої у стосунках веде до відчуття сексуального благополуччя. В нашому дослідженні тема сексуальних вподобань розглядалась в більш широкому сенсі у контексті сексуального благополуччя.

2. Концепція сексуального благополуччя як фактору успішності особистості:

Фактори впливу на відчуття сексуального благополуччя є: усвідомлення себе суб'єктом, а не об'єктом сексуальних взаємовідносин; лібідо; рівень власної реалізованості у сексі; емоційні переживання; задоволеність власних сексуальних потреб та сексуальних потреб партнера; близькість та відчуття безпеки від неї; гармонічність взаємовідносин з партнером; рівень сексуальної освіти; знання про своє тіло та свою сексуальність.

Фактори впливу на відчуття професійної успішності: відчуття важливості своєї професійної діяльності; можливість професійного та особистісного зростання; реалізація свого особистого та творчого потенціалу та відчуття безпеки у процесі; енергетичний потенціал; професійна зрілість; знання власної справи; загальна задоволеність процесом результатом своєї праці; положення у суспільстві; задоволення фінансовим становищем; можливість самостійно вирішувати професійні проблеми та досягати професійних цілей.

Враховуючи вище перелічені фактори впливу на сексуальне благополуччя та на професійну успішність, задля демонстрації схожості механізмів впливу на відчуття задоволеності від зазначених сфер життя, їх можна об'єднати у такі: відчуття власної реалізованості, задоволеності процесом та результатом; енергетичного потенціалу та можливості його реалізувати за своїм бажанням; усвідомлення себе суб'єктом діяльності; відповідальність за свої дії; рівень гармонічності міжособистісних взаємовідносин; емоційний стан та його гнучкість; наявність знань та певних компетенцій; відчуття безпеки.

Аналізуючи проблеми професійної успішності, спеціалісти, що працюють у цій сфері, не враховують стан сексуального благополуччя як фактор впливу на успішність. Це призводить до звуженого бачення психологічних механізмів професійної успішності та знижує ефективність у вирішенні проблем у професійній діяльності.

Підсумовуючи все вище перелічене, можна говорити про те, що сексуальне життя та рівень задоволеності ним впливає на всі сфери життя, в тому числі і на професійну сферу. Бо проживання задоволення від свого сексуального життя наповнює діяльність особистості емоційним ресурсом сексуальності і любові, що посилює відчуття задоволеності життям та допомагає краще справлятися з навантаженням, яке є невід'ємним у реалізації.

3. Залежність сексуальних вподобань від набутого соціального статусу:

Хоча сексуальні вподобання розглядалися в дипломній роботі як фактор сексуального благополуччя, але останній підрозділ був присвячений припущенням стосовно ймовірності виникнення певних форм сексуальної поведінки, в тому числі нетипової та ймовірність виникнення сексуальних девіацій через соціальне, кар'єрне або фінансове становище на базі різних наукових концепцій та інших досліджень.

Було висунуто такі припущення, що чоловіки та жінки, що займають високі положення в соціумі, є фінансово незалежними мають високий рівень маскулінності, яка включає в себе лідерські якості, агресивність та критерій домінації. Чоловіки та жінки фемінного типу є конформними та більш емоційними, вони набагато рідше займають високі соціальні положення. На базі емпіричних досліджень Р.П.Федоренко та В. Гупаловської, О. Володимирця були визначені цікаві фактори залежності сексуальної поведінки від соціального та економічного положення: жінки маскуліного типу з середнім рівнем агресивності схильні до гармонійного сексуального контакту, в якому задоволення сексуальних бажань є двостороннім; при цьому жінки андрогінного типу з високим рівнем агресивності та жінки фемінного типу більш схильні до нетипової сексуальної поведінки та сексуальних девіацій. Це

пов'язано з підвищеним емоційним компонентом. Чоловіки більш схильні до типової сексуальної поведінки, де в залежності від акцентуації можуть проявлятися елементи нетипової сексуальної поведінки. До сексуальних девіацій більш схильні чоловіки фемінного типу.

Гіпотеза про переважну підпорядкованість сексуальних вподобань особистості впливу фактору успішності особистості та досягнутого соціального статусу підтверджується частково, так як на формування сексуальних вподобань більше впливають певні якості особистості, які допомагають їй досягати професійного, соціального та економічного успіху. З усього описаного можна говорити про взаємозв'язок та взаємозалежність між сексуальністю та досягнутим соціальним статусом, який виражається у тих якостях особистості, які допомагають людині досягати успіху та формують сексуальну поведінку.

Так як робота є теоретичною, то результати теоретичного дослідження мають бути перевірені емпірично. Через високий рівень табуованості теми сексуальності, я бачу вірним проводити дослідження під час власної професійної практики. Дослідження, яке є логічним провести – це визначити, які якості особистості впливають на формування сексуальної поведінки як типової, так і нетипової, а також якості людей, що знаходяться на різних рівнях соціального та економічного становища, проаналізувати результати та систематизувати їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вірна Жанна Петрівна. Організація життя позитивної особистості: конструктивна прогностика та професійна успішність. *Наука і освіта*, 2020. № 9. С. 65-71.
2. Говорун Тетяна Василівна, Кікінежді Оксана Михайлівна. Стаття та сексуальність: психологічний ракурс. Тернопіль: навчальна книга, 2019. 384 с.
3. Гупаловська Вікторія Анатоліївна. Психологічні особливості сексуальності чоловіків: результати емпіричного дослідження. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Випуск 16. С. 222-235.
4. Гупаловська Вікторія Анатоліївна. Психологічні особливості сексуальності жінок з різним рівнем суб'єктивного благополуччя. *Вісник Чернігівського нац. Пед. Університету*. Вип. 126. 2019. С. 47-56.
5. Гупаловська Вікторія Анатоліївна. Сексуальне благополуччя як чинник суб'єктивного благополуччя: особливості сексуальних сценаріїв осіб з інвалідністю. *Соціальна психологія сьогодні: здобутки і перспективи*: матеріали ІІ всеукр. Конгресу із соціальної психології. Київ, 2019. С. 81-83.
6. Джаббарова Лілія Володимирівна. Особливості взаємозв'язку психологічного благополуччя з особистісною та соціальною ідентичністю: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2020. 20 с.
7. Діденко Сергій Васильович. Психологія сексуальності та сексуальних стосунків. Київ: Арістей, 2020. 302 с.
8. Єрмакова Олександра Сергіївна. Психологічні особливості сексуального здоров'я людини як розвиток ідей ортобіозу. Дослідження психології ортобіозу людини: монографія / за заг. Наук. Ред. Проф. Н.В. Родіни, Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 144-161.
9. Засекіна Лариса Володимирівна, Майструк Вікторія Миколаївна. Безумовне самоприйняття та психологічне благополуччя особистості. *Наука і освіта*. 2017. № 11. С. 187- 192.

10. Карамушка Людмила Миколаївна, Ткалич Маріанна Григорівна. Самоактуалізація менеджерів у професійно-управлінській діяльності: монографія. Київ–Запоріжжя: Просвіта, 2019. 258 с
11. Лантух Ігор Валерійович. Психологічна структура особистісної надійності суб'єктів підприємницької діяльності: дис. ... д-ра. Психол. Наук.: 19.00.01. К. 2020. 595 с.
12. Лук'янюк Володимир. Словник іншомовних слів. 2001.
URL: <http://surl.li/dwqmp>
13. Попович Ігор Степанович. Вплив соціально-психологічних очікувань на професійне зростання та професійне здоров'я фахівців. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*: зб. Наук. Праць Східноукраїнського національного ун-ту імені В. Даля. Сєверодонецьк: Вид-во СХУ імені В. Даля, 2018. № 2 (46). С. 129–139.
14. Сенека Луцій-Анней. Діалоги; [пер. з латин. А. Содомора]. Львів: Априорі, 2018. 320 с.
15. Титаренко Тетяна Михайлівна. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: монографія. Київ: Либідь. 2003. 376 с.
16. Титаренко Тетяна Михайлівна. Сучасна психологія особистості. Київ: Каравела, 2019. 372 с.
17. Титаренко Тетяна Михайлівна. Як подолати наслідки травматизації: контури соціально-психологічної реабілітації.
URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/158553975.pdf>
18. Чернявська Тетяна Павлівна. Оптимізм як фактор успішності бізнес-діяльності. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика: монографія, книга восьма / за ред. Д.е.н., проф. Кузнєцова Е.А. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. С. 400-419.
19. Чернявська Тетяна Павлівна. Психологія благополуччя і успішності діяльності особистості в контексті ортобіозу людини. Дослідження психології ортобіозу людини: монографія / за заг. Наук. Ред. Проф. Н.В. Родіни, Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. С. 58-75.

20. Четверик-Бурчак Аліна Григорівна. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості: дис. Канд. Психол. Наук: 19.00.01. Одеса, 2017. 187 с.
21. Швалб Юрій Михайлович, Данчева Олена Вадимівна. Практична психологія в економіці та бізнесі. Київ: Лібра, 2019. 270 с.
22. Фрейд Зигмунд. Психология сексуальности. ПРАМЕБ, 1993. 160 с.
23. Ainsworth Sarah, Baumeister Roy. Changes in Sexuality: How Sexuality Changes Across Time, Across Relationships, and Across Sociocultural Contexts. *Clinical Neuropsychiatry: Journal of Treatment Evaluation*, 9(1), 2018. P. 32–38.
24. Androshchuk Iryba, Balakhtar Valentyna, Balakhtar Kateryna, Oleshko Petro. Creativity as a factor of psychological well-being of teachers of higher educational institutions. *The New Educational Review*. Vol. 60, №2 Warszawa, Copyright by Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020. P. 191-202.
25. Bancroft John. Human Sexuality and its Problems. Edinburg, Churchill Livingstone, 2019. 540 p.
26. Baumeister Roy, Vohs Kathleen. Sexual Economics: Sex as Female Resource for Social Exchange in Heterosexual Interactions. *Personality and Social Psychology Review*, 8(4), 2019. P. 339–363.
27. Buss David, Schmitt David. Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100(2), 2018. P. 204–232.
28. Lowen Alexander. Love and Orgasm.. New York: The Macmillan Company, Inc., 1965. 303 pp.
29. Frankl Victor. Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy. Boston: Beacon Press, 1956. 200 p.
30. Fromm Erich. The Art of loving: An Enquiry into the Nature of Love. New York: Harper & Brothers, 1956. 133 p.
31. Rosen Raymond, Bachmann Gloria. Sexual Well-Being, Happiness, and Satisfaction, in Women: The Case for a New Conceptual Paradigm. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 2018. P. 291-297.

32. Ryan Richard, Deci Edward. On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-being. *Annua Review of Psychology*. V. 52. 2021. P. 141-166.

33. Seligman Martin. *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. New York: The Free Press. 2002. 133 p.